

Stanisław Kubiak

Uwagi o szwedzkim bibliotekarstwie ze szczególnym uwzględnieniem bibliotek naukowych

Zeszyty Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu,
Biblioteka 2/38, 5-41

1962

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

STANISŁAW KUBIAK

UWAGI O SZWEDZKIM BIBLIOTEKARSTWIE ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM BIBLIOTEK NAUKOWYCH

A. WSTĘP

Ważnym czynnikiem w stosowaniu nowych form i metod w funkcjonowaniu bibliotek jest nieodzowność stałej orientacji i znajomości struktury organizacyjnej oraz śledzenia niejako na bieżąco nowatorskich prądów, tak w dziedzinie teoretycznej, jak i praktycznej działalności bibliotekarstwa światowego.

Niniejszy artykuł stawia sobie za zadanie przedstawienia ogólnej struktury organizacyjnej bibliotek naukowych w Szwecji. Problematyka ta jest stosunkowo mało znana w Polsce.

Do napisania artykułu posłużyły notatki, obserwacje, dyskusje z kierownikami podstawowych naukowych bibliotek szwedzkich, podczas dwumiesięcznego pobytu w tym kraju, oraz materiały zawarte w bieżącym piśmiennictwie¹.

Wykorzystane zostały czasopisma biblioteczne, w których na przestrzeni ostatnich 10 lat zamieszczano wiele ciekawych artykułów, poruszających najistotniejsze zagadnienia, związane z funkcjonowaniem szwedzkiej sieci bibliotek².

Wiele cennego materiału znajdowało się w opracowaniach monograficznych, poświęconych historii poszczególnych bibliotek³.

Ostatnią kategorią źródeł stanowiły roczne publikowane sprawozdania bibliotek⁴.

Omawiane w niniejszym artykule zagadnienia traktuję dość szczegółowo z myślą o tym, że informacje te przydadzą się pracownikom służby bibliotecznej w Polsce oraz pracownikom nauki w wyrobieniu sądu o funkcjonowaniu sieci bibliotek szwedzkich a także rozmieszczeniu zbiorów w naukowych bibliotekach Szwecji.

Pisząc na temat organizacji i działalności bibliotek szwedzkich oraz czytając rozmaite rozprawy tej problematyce poświęcone, należy wziąć pod uwagę kilka informacji ogólnych.

Biblioteki szwedzkie miały zupełnie inne warunki i możliwości swego rozwoju, aniżeli podobne placówki w krajach Europy wschodniej i środkowej, w tej mierze również w Polsce. Na terenie tych krajów toczyły się bowiem liczne wojny, które spowodowały olbrzymie zniszczenia m.i. w księgozbiorach⁵. Szwecja natomiast, jako jedno z państw odgrywających w XVII wieku ważną rolę w rozwoju wydarzeń na arenie europejskiej, wyciągała dla siebie korzyści również w zakre-

się wzbogacenia księgozbiorów⁶. Stąd też biblioteki szwedzkie, nie tylko naukowe, są wyposażone w dawne piśmiennictwo, które w poważnym procencie pochodzi z tzw. „zdobyczy wojennych” w Europie, m.in. z Polski⁷.

Szwecja od przeszło 150 lat nie przeżywała kataklizmów wojennych i na jej terenach nie toczyły się walki zbrojne, w rezultacie których nastąpiłoby zniszczenie kraju. Jeśli się weźmie pod uwagę fakt, że w analogicznym czasie ziemie polskie znajdowały się pod zaborami, a od 1914 – 1945 r. na terenach tych toczyły się dwukrotnie wojny oraz okupanci prowadzili tutaj rabunkową gospodarkę, to gromadzenie i zabezpieczenie narodowego dorobku kulturalnego odbywało się w niezmiernie trudnych warunkach. Ponadto do r. 1918 Prusacy a w latach 1939 – 1945 hitlerowcy prowadzili nieubłaganą politykę ucisku narodu polskiego, co miało wpływ na ograniczenie publikacji i gromadzenie wydawnictw polskich. Po odzyskaniu niepodległości państwowej w 1918 r. polskie placówki kulturalno-oświatowe, w tym także biblioteki, podjęły energiczną pracę w celu skompletowania druków polskich i ich udostępniania szerokiemu ogółowi społeczeństwa. W tej dziedzinie osiągnięto duże sukcesy. Nadszedł jednak tragiczny w swoich konsekwencjach rok 1939 i przeszło pięcioletni okres okupacji hitlerowskiej. Hitlerowcy niszczyli w sposób nieubłagany dorobek kulturalny narodu polskiego. W czasie walk zbrojnych o wyzwolenie ziem polskich, z winy cofających się wojsk hitlerowskich, spłonęło szereg obiektów m.in. bibliotecznych, w których były zgromadzone cenne zbiory.

Powyższe fakty należy wziąć pod uwagę, kiedy podejmuje się próby omówienia struktury organizacyjnej i zakresu działania sieci bibliotecznej w Szwecji. Kiedy bowiem biblioteki polskie na przestrzeni ponad 150 lat napotykały na olbrzymie trudności w kompletowaniu zbiorów albo też musiały aż dwukrotnie w XX wieku podejmować pracę organizacyjną od nowa, biblioteki szwedzkie mogły w niezakłóconych warunkach zbiory gromadzić i koncentrować swoją uwagę na takich zagadnieniach, jak rozbudowa urządzeń, prowadzenie działalności katalogowania zamkniętych partii swych zbiorów dla poszerzenia form informacji bibliograficznej itp.

B. STRUKTURA ORGANIZACYJNA BIBLIOTEK SZWEDZKICH

Struktura organizacyjna bibliotek w Szwecji jest inna, aniżeli w Polsce. Biblioteki w Polsce podlegają formalnie różnym resortom. Począwszy od bibliotek naukowych, podporządkowanych PAN, Min. Sz. Wyż., Min. Zdrowia, bibliotek instytutów naukowych, działających w ramach wielu ministerstw (rolnictwa, przemysłu ciężkiego, chemicznego itp.), na terenie Polski działa silnie rozbudowana sieć:

bibliotek publicznych, nad którymi pieczę sprawuje Min. Kultury i Sztuki. Wszystkie ogniwa polskiej sieci bibliotecznej, jakkolwiek podlegają różnym resortom, działają jednak jako jeden zharmonizowany system, podporządkowany zadaniom naukowym i kulturalnym państwa socjalistycznego. We wszystkich sprawach fachowych, dotyczących techniki pracy sieci bibliotek, wypowiada się Stow. Bibliotekarzy Polskich, które skupia w swoich ramach organizacyjnych większość bibliotekarzy zatrudnionych w rozmaitych ogniwach sieci bibliotecznej w Polsce.

Powyższe elementy powodują, że polska sieć biblioteczna posiada świetne, perspektywy swego rozwoju. Przy wyeliminowaniu występujących jeszcze w niektórych bibliotekach przestarzałych metod pracy, można będzie w stosunkowo krótkim czasie wprowadzić szereg istotnych usprawnień, obejmujących swym zasięgiem całą sieć bibliotek w kraju. Do takich usprawnień należeć będą: specjalizacja poszczególnych większych bibliotek w polityce gromadzenia zbiorów, a nawet specjalizacja całych ośrodków, wydawanie drukowanych katalogów, obejmujących tematycznie partie zbiorów zamkniętych, organizacja centralnych katalogów kartkowych w danych ośrodkach itp.

Struktura bibliotek szwedzkich odpowiada mniej więcej istocie i kierunkom rozwojowym państwa. Obok bibliotek ogólnych, naukowych i publicznych, na terenie Szwecji działa szereg bibliotek podległych przedsiębiorstwom czy związkom przemysłowym i instytucjom gospodarczym, które gromadzą zbiory tylko dla swoich własnych potrzeb, nie wykazując tendencji do współpracy z innymi ogniwami sieci bibliotecznej.

Najwyższa w randze jest Biblioteka Królewska (Kungl. Biblioteket), która spełnia rolę szweszkiej biblioteki narodowej z siedzibą w Sztokholmie. Na jej czele stoi bibliotekarz, któremu nadaje się tytuł bibliotekarza państwowego (Riksbibliotekarie).

Na drugim miejscu w strukturze organizacyjnej sieci bibliotek stoją biblioteki uniwersyteckie. Formalnie wchodzą one w skład uniwersytetów, a ich dyrektorzy podlegają służbowo rektorom poszczególnych uniwersytetów. Na terenie Szwecji działają dwie biblioteki uniwersyteckie o starych tradycjach: w Uppsali i Lundzie. Od 1 VII 1960 r. powstał również uniwersytet w Sztokholmie. Wprawdzie obecnie nie ma jeszcze jednej, centralnej biblioteki uniwersyteckiej w tym mieście, ale w związku z planami budowy nowego ośrodka uniwersyteckiego w rejonie Frescati, proponuje się w przyszłości działające obecnie biblioteki instytutów i wydziałów dotychczasowej prywatnej wyższej szkoły humanistycznej połączyć w jedną główną bibliotekę. Zmiany nastąpiły również w Göteborgu. Istniejąca tam dotychczas prywatna szkoła wyższa została przekształcona w uniwersytet państwowy. W związku z powyższym podjęto decyzję, że z dniem 1 I 1960 r. Miejska Biblioteka zo-

stała przenianowana na Bibliotekę Uniwersytecką w Göteborgu i z niemi tym przeszła na budżet państwowy⁸. Na czele biblioteki uniwersyteckiej stoi dyrektor (överbibliotekarie).

Trzeci rodzaj bibliotek stanowią cztery biblioteki diecezjalno – prowincjonalne (Stifts och Lands Biblioteket), w sprawach których wypowiada się także dyrektor biblioteki narodowej. Są to biblioteki w Skara, Linköping, Vasterås i Vaxjö.

Czwarty pion organizacyjny tworzą biblioteki publiczne (Fölkbiblioteket). W skład tej grupy organizacyjnej wchodzi biblioteki: miejskie (Stadsbibliotek), centralne (Centralbibliotek), komunalne (Komunalbibliotek), szkolne (Skolbibliotek), szpitalne (Sjukhusbibliotek). Biblioteki publiczne podporządkowane są Naczelnemu Inspektorowi Szkół (Skolövertyrelsen). Wyjątek w tej grupie stanowią Biblioteka Miejska w Sztokholmie i Göteborgu, które podlegają bezpośrednio władzom miejskim. Publiczne biblioteki miejskie, mające swe siedziby w miastach okręgowych, są zarazem bibliotekami centralnymi dla całego okręgu (odpowiednik naszego województwa). Do ich obowiązków należy zakup oraz opracowanie wszystkich nabytków dla całej sieci bibliotek w zasięgu geograficznym ich działania, dostarczanie książek do punktów bibliotecznych, kontrola nad pracą personelu zatrudnionego w punktach oraz zajmowanie się propagandą czytelnictwa.

Piątą grupę stanowią biblioteki różnych instytucji naukowych takich np., jak muzea, towarzystwa naukowe, archiwa, a także różnego typu szkoły wyższe.

Do szóstej wreszcie grupy zaliczają się biblioteki prywatnych zakładów produkcyjnych oraz towarzystw i związków przemysłowych, pracujące dla potrzeb instytucji⁹.

C. STOWARZYSZENIA I ZWIĄZKI BIBLIOTEKARZY

W odróżnieniu od warunków polskich, w Szwecji istnieje cały szereg związków i stowarzyszeń bibliotecznych. Wynika to oczywiście z ustroju państwowego. Poszczególne związki skupiają w swoich szeregach pracowników różnych pionów bibliotek oraz w zależności od przynależenia do danej grupy uposażeniowej. Związki koncentrują swą działalność wokół problematyki bibliotekoznawczej, a niektóre z nich zajmują się sprawami socjalnego bytu swych członków.

Na terenie Szwecji działa 11 związków i stowarzyszeń, które skupiają w swoich szeregach różne grupy pracowników bibliotecznych¹⁰.

1. Bibliotekniska klubben (BTK). Klub ten powstał w 1943 r. w oparciu o pracowników Biblioteki Miejskiej w Sztokholmie. Jego działalność skupia się wokół organizowania zebrań towarzyskich, na których są wygłaszane referaty na temat bieżących zagadnień bibliotekoznawczych.

2. Föreningen de vetenskapliga specialbibliotekens bibliotekarier och amanuenser (Specialbibliotekarieförningen). Stowarzyszenie to zostało założone w 1951 r. Jako cel swej działalności stawia sobie walkę o place pracownicze oraz zajmuje się szczegółowymi zagadnieniami fachowymi. Związek ten wchodzi w skład Szwedzkiej Centralnej Organizacji Akademickiej. Do omawianego towarzystwa należy ponad 60 członków.

3. Kungliga Bibliotekets och Universitetsbibliotekens assistent och biträdes forening. Związek ten powstał w 1948 r. Stanowi obecnie w Szwecji jedno z liczniejszych i aktywniejszych stowarzyszeń bibliotecznych, skupiający w swoich szeregach asystentów i pomocniczych pracowników bibliotecznych Biblioteki Królewskiej i wszystkich bibliotek uniwersyteckich.

4. Kungliga Bibliotekets och Universitetsbibliotekens tjänstemannaförening. Stowarzyszenie to powstało w 1920 r. Skupia w swoich szeregach wyżej wykształcone grupy pracowników bibliotecznych. W zakres jego działania wchodzi fachowe zagadnienia, związane z funkcjonowaniem bibliotek naukowych oraz problematyka warunków bytowych członków.

5. Riksföreningen Deltidsanställda Folkbibliotekarier (RDF). Związek ten powstał w 1952 r. W dniu 1 stycznia 1959 r. należało do niego 400 członków. Związek zajmuje się sprawami modernizacji i technizacji prac bibliotecznych. Podobnie jak poprzedni związek, również ten poświęca sporo miejsca problematyce, związanej z dążeniem do poprawy sytuacji materialnej członków.

6. Svenska bibliotekariesamfundet (SBS). Stowarzyszenie istnieje od 1921 r. W 1951 r. skupiało w swoich szeregach ponad 140 członków. W jego skład wchodzi personel pomocniczy i urzędniczy, zatrudniony w bibliotekach naukowych. Związek skupia swoją działalność wokół problematyki socjalnej, zrzeszonych w nim kategorii pracowników bibliotecznych.

7. Svenska Folkbibliotekarieföreningen (SFF). Związek ten został założony w 1938 r. i reprezentuje ekonomiczne interesy personelu zatrudnionego w bibliotekach ludowych. Dopiero na drugim planie jego działania są kwestie fachowe, związane z funkcjonowaniem bibliotek. Zrzeszenie to przyłączyło się do Szwedzkiej Centralnej Organizacji Akademickiej. W dniu 1 I 1955 r. liczyło ponad 430 członków. W miarę rozwoju liczbowego powstała konieczność dokonania podziału organizacji na kilka obwodów, których w 1955 r. było osiem.

8. Sveriges Allmänna Biblioteksforening (SAB) – to najstarszy związek bibliotekarzy szwedzkich. Powstał on 8 stycznia 1915 r. Skupia on w swoich szeregach ponad 2300 członków. Jego organem jest „Biblioteksbladet”, który ukazuje się 10 razy w roku. Podstawowa działalność związku skupia się wokół ogólnej problematyki prac naukowych i publicznych bibliotek szwedzkich, przyczym duży na-

cisk kładzie na problem podnoszenia kwalifikacji personelu bibliotecznego. Szczególną uwagę poświęca kwestiom współpracy i koordynowania działalności sieci bibliotek w Szwecji. Związek ten utrzymuje kontakty międzynarodowe, włączając w skład IFLA (International Federation of Library Associations).

9. Sverige Vetenskapliga Specialbiblioteksforening (SVSF). Związek istnieje od 1945 r. Należy do niego ponad 120 członków. Do programu działalności związku wchodzi kwestie fachowe, związane z pracą specjalnych bibliotek naukowych. Poza tym ma on na celu występowanie w obronie interesów swoich członków.

10. Tekniska Litteraturforeningen Göteborg (TLG). Stowarzyszenie powstało w 1948 r. Stawia ono sobie za cel rozszerzenie opieki nad literaturą techniczną i przemysłową. Organizatorom chodziło o stworzenie ośrodka właściwej informacji i popularyzacji literatury technicznej. Podstawowym zadaniem było utworzenie centrum informacyjnego w zakresie literatury technicznej dla całej Szwecji. Jak wynika z powyższego omawiane towarzystwo nie jest ściśle biblioteczne. W skład jego wchodzi poza nielicznymi procentowo pracownikami bibliotek przeważnie inżynierowie oraz inne osoby i instytucje, które zainteresowane są w popularyzacji wydawnictw technicznych. Towarzystwo to jednak współpracuje z siecią bibliotek szwedzkich.

11. Tekniska Litteratursällskapet (TLS). Towarzystwo to istnieje od 1936 r. Jest ono ściśle powiązane z instytucjami wydawniczymi literatury technicznej, i przemysłowej, a także współpracuje z bibliotekami. Towarzystwo kładzie duży nacisk na problem popularyzacji szwedzkiej książki technicznej za granicą. Prowadzi także dokumentację zagranicznej literatury technicznej. Organem towarzystwa jest: „Tidskrift för dokumentation”.

D. INSTYTUCJE I URZĘDY KOORDYNUJĄCE I NADZORUJĄCE DZIAŁALNOŚĆ BIBLIOTEK

W sprawach ogólnych, dotyczących współpracy bibliotek, ich specjalizacji, wprowadzenia nowych metod pracy, kształcenia bibliotekarzy, kontaktów międzynarodowych itp. wypowiada się Powszechny Związek Bibliotek Szwedzkich. Nie posiada on jednak egzekutywy do wprowadzenia tych uchwał w życie. Bezpośredni zarząd nad bibliotekami jest rozproszony w różnych działach ministerstwa oświaty oraz innych resortach lub też instytucjach.

Biblioteka Królewska podlega bezpośrednio min. oświaty, z którego ramienia nad pracą tej placówki czuwa dyrektor (Riksbibliotekarie). Biblioteka ta otrzymuje środki finansowe bezpośrednio z kasy państwa, a wysokość rocznego budżetu określa parlament.

Biblioteki uniwersyteckie podlegają rektorom i są finansowane przez Min. Oświaty bezpośrednio czyli stanowią oddzielne jednostki budżetowe w ramach uniwersytetu. W myśl zarządzeń odgórnych kontrolę nad działalnością bibliotek uniwersyteckich sprawują rektorzy za pośrednictwem komisji bibliotecznych. Komisje te nie przejawiają wszakże inicjatywy i są zwoływane od czasu do czasu przez dyrektorów bibliotek, którzy są ich przewodniczącymi.

Inne biblioteki naukowe państwowe (np. innych typów szkół wyższych) są finansowane i nadzorowane przez odpowiednie departamenty Min. Oświaty.

Poza powyższymi czynnikami, mającymi duży wpływ na działalność bibliotek, należy wymienić kilka innych instytucji, które spełniają poważną rolę w koordynowaniu działalności bibliotek szwedzkich oraz przyczyniają się do zacieśnienia ich współpracy i podnoszenia kwalifikacji personelu, zatrudnionego przede wszystkim w bibliotekach publicznych.

1. Bibliotekskonsulenterna i Kungl. Skolöverstyrelsen. Komórka ta jest jakby wydziałem bibliotecznym w nadinspektoracie szkolnym przy Min. Oświaty. Zatrudnionych jest tam 11 osób. Do zadań wydziału bibliotecznego należy sprawowanie kontroli nad działalnością bibliotek publicznych, szczególnie szkolnych. Na jedno z czołowych miejsc wysuwa się problem szkolenia sił bibliotecznych. W siedzibie wydziału są organizowane półroczne kursy dla osób, które zostały zakwalifikowane przez kierowników poszczególnych bibliotek. Ponadto wydział ten wykonuje prace związane z redagowaniem katalogu nabytków bibliotek publicznych. W ten sposób przyczynia się do rozwoju form informacji bibliograficznej.

2. Folkbibliotekens Korrespondensinstitut— z siedzibą w Bibliotece Miejskiej w Uppsali. Kierownikiem instytutu korespondencyjnego jest P. Harnesk. Organizowane są tam systematycznie kursy korespondencyjne w trzech grupach (w zależności od stopnia zaawansowania uczestnika i rodzaju pracy, jaką wykonuje w danej bibliotece). Np. dla bibliotekarzy zatrudnionych w bibliotekach szkolnych wymagany jest co najmniej egzamin, akademicki i w związku z tym kurs dla tej kategorii jest już na wyższym poziomie. Ukończenie kursu korespondencyjnego w Uppsali jest warunkiem przyjęcia na półroczny kurs biblioteczny w Sztokholmie przy nadinspektoracie szkolnym (Skolöverstyrelsen). Należy nadmienić, że bez ukończenia kursu półrocznego w Sztokholmie nie można liczyć na stałe zatrudnienie i zaszeregowanie do grupy bibliotekarzy szkolnych. Drugą grupą uczestników kursu korespondencyjnego w Uppsali obejmuje osoby zatrudnione w bibliotekach publicznych. Uczestnicy kursu na zakończenie turnusu biorą udział w kilkonastodniowym zjeździe. W skład trzeciej grupy kursistów wchodzi osoby, które dodatkowo, poza swoją zawodową pracą w innych zawodach, prowadzą biblioteki komunalne. Do wykonywania pracy w bibliotece wymagane jest jednak zaświadczenie o ukończeniu kursu korespondencyjnego w Uppsali.

3. Bibliotekstjänst (Służba Biblioteczna) z siedzibą w Lundzie. Działa od 1951 r., pierw na zasadach spółki akcyjnej z dużymi udziałami Powszechnego Związku Bibliotek Szwedzkich, a od jesieni 1960 r. instytucja ta jest już zupełnie podporządkowana powyższemu stowarzyszeniu. W skład dyrekcji „służby bibliotecznej” wchodzi obok kilku dyrektorów bibliotek również przedstawiciel nadinspektoratu szkolnego. Pomiedzy Bibliotekstjänst, a siecią bibliotek publicznych w całej Szwecji istnieje daleko idąca współpraca. Instytucja ta w porozumieniu z bibliotekami zamawia u wydawców szwedzkich z góry ustaloną ilość jednako oprawionych książek. Do wszystkich książek drukuje centralne karty katalogowe, po czym za odpłatnością rozsyła do wszystkich bibliotek publicznych. Wreszcie wydaje szereg publikacji, które spełniają dużą rolę w propagandzie czytelnictwa¹¹.

Bibliografiska Institutet. Instytut Bibliograficzny przy Bibliotece Królewskiej w Sztokholmie posiada duże zasługi w trzech polach działania: wydaniu bibliografii narodowej zorganizowanej od 1958 r., współpracy w zakresie zaopatrywania bibliotek naukowych w drukowane karty katalogowe wszystkich bieżących publikacji szwedzkich oraz redagowaniu Katalogu Akcesyjnego Nabytków Zagranicznych w Bibliotekach Szwedzkich (Sveriges offentliga bibliotek, Accessionskatalog). Wszystkie trzy podstawowe elementy działania Instytutu Bibliograficznego przyczyniają się do zacieśnienia współpracy bibliotek szwedzkich.

E. OGÓLNE WYDAWNICTWA BIBLIOTECZNE I BIBLIOGRAFICZNE ŁĄCZNIE Z KATALOGAMI

W Szwecji ukazuje się sporo czasopism i innych wydawnictw ciągłych, które obejmują swą treścią bieżące zagadnienia funkcjonowania sieci bibliotecznej w kraju i za granicą lub też stanowią ważne ogniwo w informacji bibliograficznej. W zestawieniu tytułów nie wymieniam wydawnictw ciągłych poszczególnych bibliotek, jak np. drukowanych sprawozdań oraz katalogów nabytków. Należy bowiem przyjąć jako zasadę, że każda biblioteka naukowa oraz biblioteki innego typu wydają takie materiały systematycznie. Są one później dostarczane wszystkim bibliotekom i stanowią ważny element w systemie międzybibliotecznej informacji bibliograficznej.

Do ogólniejszych wydawnictw w Szwecji, poświęconych problematyce bibliotekarskiej oraz informacji bibliograficznej należą:

1. *Accessionskatalog* – to katalog nabytków zagranicznych wszystkich bibliotek naukowych w Szwecji. Wydawcą jest Instytut Bibliograficzny. Do r. 1955 stosowano układ systematyczny, a od 1956 r. tylko alfabetyczny. Przy każdej uw-

zgodnionej pozycji oznacza się symbolem bibliotekę, w której dana książka się znajduje. Katalog ten odgrywa dużą rolę w wypożyczaniu międzybibliotecznym i jest nieodłącznym narzędziem informacji bibliograficznej w każdej bibliotece.

2. *Biblioteksbladet*. Jest to organ Powszechnego Związku Bibliotek Szwedzkich (Sveriges Allmänna Biblioteksförning). Wydawany jest w Lundzie. Czasopismo to ukazuje się dziesięć razy w roku. Na łamach omawianego czasopisma są rozprawy naukowe poświęcone problematyce bibliotekoznawczej, fachowe informacje bibliograficzne oraz przegląd bibliotecznych wydarzeń w kraju i za granicą. Dział informacji bibliograficznej jest prowadzony szczegółowo. Składa się on z dwóch części. Pierwsza zawiera wykaz najnowszych publikacji krajowych i zagranicznych, dotyczących bibliotekoznawstwa. Serwis informacyjny o publikacjach bibliotekoznawczych ujęty jest w dwóch grupach. Pierwsza z nich zawiera wykaz wydawnictw zwartych, ułożonych według systemu klasyfikacyjnego: A. – Bibliotekoznawstwo ogólne. Aaa. – Bibliografie fachowe. Aab. – Bibliografie personalne. Ab. – Bibliotekoznawstwo dot. bibliotek naukowych. Ac. – Archiwoznawstwo. Ad. – Księgarstwo (handel książkami). Aea. – Drukarstwo. Aeb. – Oprawa i konserwacja książki. Druga natomiast część składa się z bibliografii zawartości czasopism bibliotekoznawczych szwedzkich i zagranicznych. W następnym dziale informacji bibliograficznej znajduje się adnotowany wykaz ważniejszej szwedzkiej i zagranicznej literatury naukowej, popularnonaukowej i beletrystycznej. Adnotacje te sporządzają pracownicy naukowcy, bibliotekarze i nauczyciele. Są one przeznaczone głównie dla służby bibliotecznej niższych stopni, szczególnie w bibliotekach publicznych, w celu ułatwienia jej śledzenia bieżącej literatury, co jest niezbędne w pracy z czytelnikami.

3. *Biblioteket och vi*. Jest to organ Związku Bibliotekarzy Publicznych (Folkbibliotekariet förningen). Jest to wydawnictwo, poświęcone w zasadzie problematyce bibliotek publicznych, aczkolwiek ukazują się tam także artykuły, traktujące o kwestiach bibliotek naukowych oraz o współpracy tych dwóch pionów bibliotecznych. Pismo ukazuje się nieregularnie, przeważnie raz w roku i składa się z 3-5 ark. druk.

4. *Kommunal litteratur tjänst*. Ukazuje się od 1952 r., jako dwumiesięcznik. Jest to publikacja zawierająca wykaz literatury szwedzkiej i zagranicznej, dotyczącej zagadnień komunalnych. Zestaw ten jest opracowany przez biblioteki miejskie w Malmö i Norrköping, a wydawany przez „Służbę Biblioteczną” w Lundzie. Wykaz ten jest przeznaczony dla pracowników oraz urzędników komunalnych. Literatura ułożona jest przedmiotowo według poszczególnych zagadnień: organizacja, oświecenie, ogrzewanie, budownictwo, lecznictwo, finanse, zaopatrzenie miasta, zagadnienia socjalne, plan przestrzenny rozwoju miast, statystyka, komunikacja, szkolnictwo i oświata.

5. *Läste ni*. Wydaje „Stuzba Biblioteczna” w Lundzie od 1955 r. jako dwumiesięcznik. Początkowo pismo to ukazuje się pod tytułem „Bokbladet”, a od numeru 3 roku 1955 zmieniło tytuł na „Läste ni”. Jest to popularny periodyk, omawiający najnowsze publikacje szwedzkie, przy czym główny nacisk kładzie na literaturę piękną i popularnonaukową. Pismo to spełnia rolę szczególnie dla personelu bibliotek publicznych.

6. *Nordisk tidskrift för bok – och biblioteksväsen*. Nie jest to wprawdzie pismo biblioteczne wyłącznie szwedzkie. Wymieniam je dlatego, że znajduje się w nim szereg artykułów oraz informacji o bibliotekarstwie w Szwecji. Czasopismo to jest organem komisji bibliotek skandynawskich. W skład kolegium redakcyjnego wchodzi przedstawiciele bibliotek: szwedzkich, norweskich, duńskich, i fińskich. Obecnie czasopismo to ukazuje się w Uppsali dlatego, że red. nac. jest dyrektor biblioteki uniwersyteckiej w Uppsali, dr T. Kleberg. Jeśli „Biblioteksbladet” poświęcone jest raczej problematyce bibliotek publicznych i to wyłącznie szwedzkich, to omawiany tutaj periodyk koncentruje się wokół spraw skandynawskich bibliotek naukowych. Układ treści pisma przedstawia się w ten sposób, że mniejsza część każdorazowego numeru zawiera jeden lub kilka artykułów problemowych. Główny natomiast nacisk położono na zagadnienie wzajemnej informacji o wszystkich elementach działalności skandynawskich bibliotek naukowych. Przywiązuje się też wagę do zestawów bibliograficznych. Są one publikowane w numerze, który się ukazuje w ostatnim kwartale (co drugi rok). Zestawienia takie obejmują piśmiennictwo bibliotekoznawcze zwarte i ciągłe, skandynawskie oraz innych krajów.

7. *Skolbiblioteket*. Pismo kwartalne, ukazuje się od 1955 r. Wydawcą jest Powszechny Związek Bibliotek Szwedzkich oraz Szwedzki Związek Nauczycieli Szkół Publicznych, nakładcą natomiast jest „Stuzba Biblioteczna” w Lundzie (Bibliotekstjänst). W skład komitetu redakcyjnego wchodzi nauczyciele i bibliotekarze. Czasopismo to przeznaczone jest dla bibliotekarzy szkolnych wszystkich stopni. Redagowane interesująco, zawiera artykuły, dotyczące form pracy biblioteki, z różnymi grupami młodzieży, omawiające twórczość literacką poszczególnych pisarzy, informując o najnowszych wydawnictwach z literatury młodzieżowej a także bibliotekoznawczej. Zamieszcza się także wykazy najnowszych wydawnictw w części adnotowane, które winny znaleźć się w każdej bibliotece szkolnej. Pismo to można określić mianem poradnika pracy biblioteczno-kulturalnej z młodzieżą szkolną.

8. *Svensk Bokförteckning* – jest to szwedzka bibliografia narodowa, wydawana przez instytut bibliograficzny, redagowana przez dr Sune Linquist'a. Publikacja ta ukazuje się etapami. Wpierw dokonywane są zestawienia tygodniowe i publikowane jako pismo pt. „Svensk Bokhandel”. Listy tygodniowe są kompletowa-

ne i wydawane jako miesięczniki metodą uproszczoną (wykazy alfabetyczne według autorów). Jako następny etap, ukazują się zestawienia kwartalne, a potem półroczne i roczne. Kwartalniki i półroczniki posiadają aneksy przedmiotowe. Roczne zestawienia są zaopatrzone w szereg aneksów. „*Svensk Bokforteckning*” ukazuje się od 1953 r. i jest kontynuacją wydawanego do 1952 r. „*Arskatalog för svenska Bokhandeln*”. Katalog ten wychodził w Sztokholmie i był wydawany przez związek wydawców (Svenska Bokförläggareforeningen).

9. *Svensk tidning index*. Wydaje „Stuzba Biblioteczna” w Lundzie. Jest to bibliografia zawartości dziełników. Do przygotowania zestawów wykorzystuje się przeważnie około 68 dzienników szwedzkich. Indeks ten ukazuje się raz w miesiącu. W zestawieniach stosuje się układ rzeczowy, według systemu klasyfikacyjnego przyjętego w Szwecji. Serie numerów w ramach jednego roku zamyka aneks alfabetyczny według autorów, z podaniem tytułu artykułu oraz numeru indeksu, w którym pozycja ta została uwzględniona. Paginacja tego wydawnictwa jest ciągłą w ramach jednego roku. Rocznik zamknięty jest ponadto alfabetycznym wykazem skrótów oraz pseudonimów, z podaniem prawdziwych nazwisk. Umieszczany też jest alfabetyczny aneks autorów recenzji z uwzględnieniem autora i tytułu recenzowanego dzieła.

10. *Svensk tidskriftsindex*. Wychodzi od 1952 r. Nakładcą jest „Stuzba Biblioteczna” w Lundzie. Indeks zawartości czasopism uwzględnia 268 tytułów czasopism ukazujących się w Szwecji, obejmujących różne dyscypliny. Publikacja ta ukazuje się dwa razy w roku.

11. *Tidskrift for documentation*. Jest to organ towarzystwa literatury technicznej (Tekniska Litteratursallskapet). Znajduje się w nim jednak sporo materiałów i artykułów, dotyczących różnych zagadnień bibliotecznych, takich jak gromadzenie i konserwowanie zbiorów, sporządzanie dokumentacji pracy bibliotecznej, a nawet omawiane są tam sprawy kwalifikacji sił bibliotecznych.

12. *Vandningar med böcker*. Wydaje „Stuzba Biblioteczna” w Lundzie. Ukazuje się dziesięć razy w roku. Są to jakby przedmiotowe zeszyty encyklopedyczne z aneksem literatury, dotyczącej problemu, omawianego w danym zeszycie. Każdorazowy numer liczy po kilka stron np. numer poświęcony filmowi, zawiera krótki zarys historii oraz wykaz najważniejszej literatury przedmiotu. Skromna ta publikacja pomaga w pracy bibliotekarzom, szczególnie niższych stopni i stanowi pewną pomoc w informacji.

F. BIBLIOTEKI NAUKOWE W SZWECJI

I. BIBLIOTEKA NARODOWA ORAZ BIBLIOTEKI UNIWERSYTECKIE

a) Biblioteka Narodowa

Biblioteka Narodowa w Sztokholmie należy do jednej z najstarszych i dobrze zaopatrzonych w piśmiennictwo szwedzkie i zagraniczne placówek sieci bibliotecznej w Szwecji. Powstała i rozwinęła się z prywatnych zbiorów królów szwedzkich. Zbiory królewskie powiększały się systematycznie w ciągu XVI i XVII wieku. Pochodziły one przeważnie z tzw. „złoty wojennych”. Karol X zbiory, te pokąźnie wzbogacił w wyniku najeźdźczej wojny przeciw Polsce i Danii. Poważna część tych księgozbiorów spłonęła w 1697 r.

Biblioteka Król. posiada od 1661 r. prawo pobierania i obowiązek archiwizowania wszystkich druków szwedzkich, wydawanych na terenie kraju. W następnych latach biblioteka zyskała cenne depozyty bądź to z prywatnych bibliotek królewskich, bądź też od kolekcjonerów książek. Wpływały też cenne archiwa rodzinne, co w tempie zwiększało zasoby rękopiśmienne tej biblioteki. O wzroście księgozbioru świadczy cyfra 30 000 vol. w końcu tego samego wieku.

W 1877 r. biblioteka otrzymała odrębny gmach, który został rozbudowany w 1920 r. Obecnie są dokonywane przeróbki, polegające na poziomym dzieleniu wysokich kondygnacji oraz wykorzystaniu pomieszczeń suterenowych na katalog oraz biura oprawy i konserwacji książek.

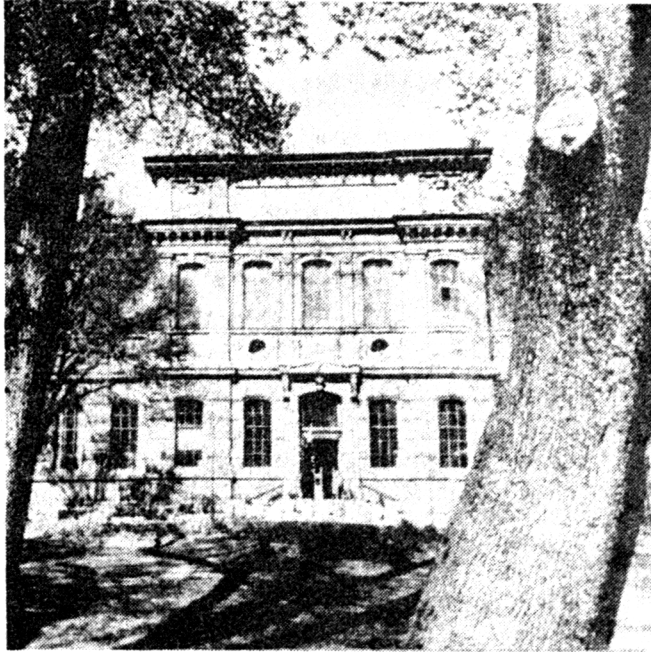
Biblioteka narodowa organizacyjnie podzielona jest na kilka działów.

Oddział druków szwedzkich (Svensk Tryckavdelningen) koncentruje swoją uwagę na gromadzeniu wszystkich publikacji ukazujących się w Szwecji a także zagranicznych, dotyczących Szwecji. Specjalnością tego działu jest kompletowanie możliwie wszystkich druków odnoszących się do stosunków międzynarodowych Szwecji.

Drugi z kolei oddział gromadzi książki oraz czasopisma zagraniczne (Förvärvsavdelningen). Dla przykładu podaje, że w 1957/58 r. z zakupu wpłynęło 8793 jednostek, a z wymiany oraz darów 4 480 jednostek.

Trzeci oddział: kataloguje wpływy zagraniczne (Katalogavdelningen) gdyż nabytki szwedzkie opracowane są centralnie w ramach pracy instytutu bibliograficznego.

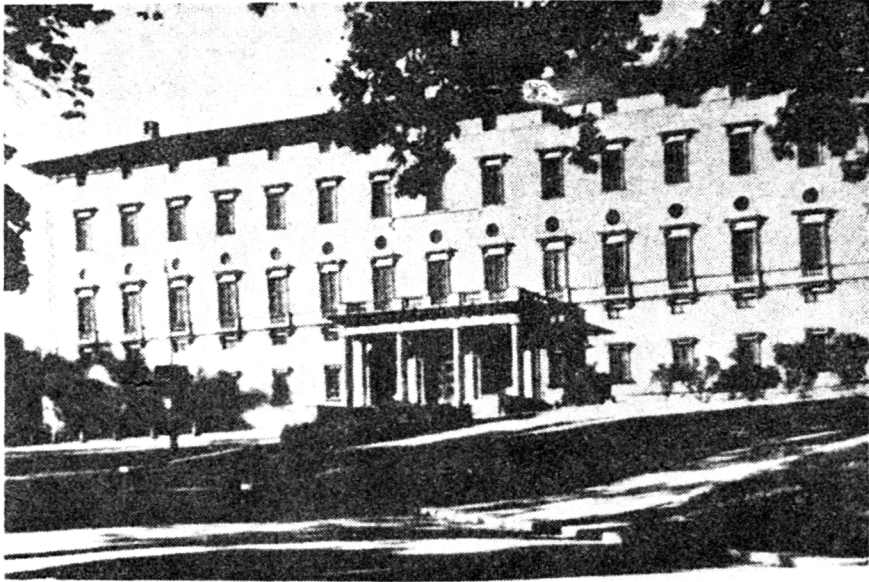
Czwarty oddział zajmuje się opracowaniem rękopisów (Handskrifts avdelningen). Nabytki rękopiśmienne pochodzą przeważnie z darów.

Fot. 1. Biblioteka Narodowa w Sztokholmie

Fot. 2. Czytelnia główna Biblioteki Narodowej w Sztokholmie

Fot. 3. Biblioteka Uniwersytecka w Uppsali

Fot. 4. Czytelnia główna Biblioteki Uniwersyteckiej w Uppsali

Następne oddziały: kartograficzny i graficzny (Kart- och Planschavdelningen), oprawy i konserwacji książki (Bokvårdsavdelningen) udostępnienie zbiorów (Låneexpedition). W ramach biblioteki narodowej jest również organizacyjnie ujęty instytut bibliograficzny.

W zbiorach biblioteki narodowej znajduje się około 700 000 vol książek, 14 000 rękopisów oraz 28 000 vol gazet. Ponadto notuje się tam około 2 000 000 jednostek broszur, ulotek i tez. Roczny wpływ wynosi około 30 000 jednostek. Biblioteka otrzymuje bieżąco ponad 2 500 periodyków i dzienników krajowych i zagranicznych. Kontakty utrzymuje z 300 ośrodkami zagranicznymi.

Biblioteka narodowa w Sztokholmie przyjęła funkcję biblioteki uniwersyteckiej dla działów historii sztuki, prawa oraz nauk społecznych. Dlatego też specjalizuje się w gromadzeniu wydawnictw zagranicznych z zakresu humanistyki i prawa¹².

b) Biblioteka Uniwersytecka w Uppsali

Biblioteka Uniwersytecka w Uppsali jest najstarszą i największą biblioteką w Szwecji. Powstała w 1477 r., a w 1620 r. kiedy Gustaw Adolf (1611 – 1632) założył w Uppsali akademię, biblioteka ta stała się jej składową częścią. Biblioteka uniwersytecka w Uppsali posiada cenne zbiory, szczególnie starych druków i rękopisów. Znajduje się tam poważna część tzw. „zdobyczy wojennych”, to jest zbiorów, które zostały zabrane z różnych bibliotek podczas najożliższych wojen przeciwko krajom Europy środkowej. Wśród nich jest szereg druków polskich i z proveniencją polską. Ilość tych zbiorów nie jest do dzisiaj dokładnie znana. W każdym razie opublikowany ostatnio katalog doc. J. Trypućki wskazuje, jak cenne zbiory dla polskich historyków i językoznawców znajdują się w tej bibliotece¹³.

W 1692 r. biblioteka otrzymała prawo pobierania i obowiązek archiwizowania wszystkich szwedzkich druków. W końcu XVII wieku liczyła ona około 30 000 vol.

Dla tej, jak i wielu innych zresztą bibliotek szwedzkich, bardzo znamieną rzeczą jest zacieranie się różnic pomiędzy biblioteką a archiwum. Szereg osób i rodzin przekazuje swe zbiory rękopiśmienne i książki najstarszym i najbogatszym w tradycje bibliotekom. Dlatego oddziały rękopisów w bibliotekach naukowych stanowią niezmiernie ważne ogniwo ich pracy, szczególnie w zakresie opracowywania i konserwowania tych nabytków.

Funkcjonalność wewnętrzna biblioteki uniwersyteckiej w Uppsali jest organizacyjnie ujęta w ramach sześciu oddziałów oraz kilku komórek pomocniczych.

W dziale udostępnienia zbiorów pracuje 10 sił bibliotecznych wyższej grupy oraz sił technicznych. Ponadto w wypożyczalni miejscowej w godzinach jej otwarcia dyżury pełnią pracownicy innych działów bibliotecznych, przeważnie z od-

działu gromadzenia zbiorów i pracowni katalogowej. Do obowiązków działu udostępnienia należy obsługa czytelni, wypożyczalni, informacji bibliograficznej oraz magazynu. Biblioteka czynna jest dla publiczności w czasie roku akademickiego od godz. 9 do 21, w okresie letnim od 9-19, a w soboty od 9 – 18. Wypożyczalnia miejscowa otwarta jest codziennie od 9⁰⁰ – 15⁰⁰.

W bibliotece są następujące czytelnie: główna, rękopisów, czasopism i podręczników. Ponadto uruchomiono bibliotekę specjalistyczną na wydziale lekarskim, którą obsługuje również oddział udostępnienia biblioteki uniwersyteckiej. W czytelni głównej znajduje się księgozbiór podręczny w liczbie około 37 000 vol., do którego czytelnicy mają wolny dostęp. Na miejsce zabranej książki wstawiają wypelnione zakładki. W roku akademickim 1957/58 czytelnię odwiedziło 82 117 osób¹⁴.

Dział druków gromadzi wszystkie wydawnictwa szwedzkie z tytułu egzemplarza obowiązkowego oraz kupuje starsze publikacje w celu uzupełnienia braków. Dział ten zatrudnia 17 osób¹⁴. Praca oddziału jest podzielona na kilka zespołów, z czego obok gromadzenia najważniejszy jest zespół katalogowania. Taki układ organizacyjny istnieje we wszystkich większych ogólnych bibliotekach. Dział druków szwedzkich posiada w swoich ramach referat katalogowania. Katalogowanie wydawnictw szwedzkich jest obecnie o tyle ułatwione, że biblioteka uniwersytecka w Uppsali otrzymuje karty z pełnym opisem i z rzeczowym sklasyfikowaniem, z centralnej pracowni katalogowej przy instytucie bibliograficznym w Sztokholmie i w 85% zużywa je (z tym jednak, że należy na nich przed włączeniem do katalogu alfabetycznego i rzeczowego dopisać tylko sygnatury). Około 25% druków szwedzkich wpływających do biblioteki kataloguje się na miejscu na kartach formatu międzynarodowego. Ponadto kontynuowany jest stary katalog na dużych formatach, który traktowany jest po części jako roboczy wewnętrzny. Druki szwedzkie wpływające do biblioteki z tytułu egzemplarza obowiązkowego nie są akcesjonowane a także po opracowaniu nie wpisuje się ich do księgi inwentarzowej. Przesyłki z drukarni nadchodzą różnie: niektóre wydawnictwa nadsyłają swe nakłady raz w miesiącu, inne kwartalnie lub w odstępach półrocznych lub rocznych. Zasadą jest, że w dziesięć miesięcy po ukazaniu się w druku książka powinna się znaleźć w bibliotece. Po upływie tego terminu biblioteka wysyła monity do poszczególnych nakładców, przypominając im o obowiązku przekazania egzemplarzy obowiązkowych. Sprawdzanie list wpływów druków z tytułu egzemplarza obowiązkowego i kontrolowanie ich z bibliografią szwedzką oraz akcją monitowania prowadzi siła techniczna. Listy wpływów egzemplarzy obowiązkowych są wlepiane do specjalnego skoroszytu, który stanowi coś w rodzaju księgi akcesyjnej. Odrębne księgi akcesyjne prowadzi się natomiast dla druków szwedzkich wpływających do

Biblioteki jako zakup lub dary. Dział prowadzi akcesję druków szwedzkich wpływających jako zakup lub dary. Dział druków szwedzkich prowadzi także rejestrację czasopism i dzienników szwedzkich, które wpływają z tytułu egzemplarza obowiązkowego. Czasopisma i dzienników szwedzkich dla bieżącego użytku w czytelni dodatkowo nie abonuje się, gdyż czyni to biblioteka miejska.

Dział druków zagranicznych zatrudnia 14 osób. Druki wpływające do biblioteki pochodzą z trzech źródeł: kupna, wymiany i darów.

W gromadzeniu zbiorów kładzie się tutaj główny nacisk na kompletowanie druków z zakresu teologii, prawa, psychologii, historii, archeologii, nauk przyrodniczych oraz medycyny.

Podstawą do składania zamówień w księgarniach i u zagranicznych partnerów wymiennych jest kartoteka dezyderatów. Powstaje ona na podstawie zgłoszeń czytelników, którzy wypełniają w tym celu specjalne druki i składają w czytelniach lub też w ekspedycji. Kierownik działu druków zagranicznych rozdziela ponadto kilku pracownikom biblioteki bibliografie, katalogi i prospekty, uspyływające z różnych krajów. W trakcie przeglądania bibliografii zakresła te pozycje, które należałoby sprowadzić do biblioteki, poczym pracownik techniczny wpisuje je na specjalne karty i układa alfabetycznie w kartotece zamówień. Dezyderaty są realizowane kolejno w zależności od daty wpływu.

Ponadto biblioteka otrzymuje systematycznie wykazy książek zagranicznych z poszczególnych księgarń. Inne znów księgarnie przywożą lub przysyłają biblioteczce większe partie książek, z których można część lub wszystkie zakupić.

Na wypadek większego zakupu książek zagranicznych, decyzję w sprawie poszczególnych tytułów podejmuje komisja. Tytuły nowych czasopism, jakie biblioteka ma zamiar zaabonować lub też uzyskać na drodze wymiany, zatwierdza dyrektor.

Technika realizacji wszystkich zamówień jest ujęta w system organizacyjny w ramach trzech komórek: referatu zakupu, wymiany i periodyków.

W referacie kupna zatrudnione są dwie osoby. Technika realizacji dezyderatów w polega na tym, że na specjalnych druczkach wypełnia się zamówienie w trzech wykonaniach. Jeden kuponik wkłada się do specjalnej kartoteki, uszeregowanej alfabetycznie. Pozostałe dwa przesyła się do księgarń, które realizują zamówienia w przeciągu od jednego do czterech miesięcy. Z chwilą wpływu zakupionej książki do biblioteki zostaje ona poddana przeglądowi technicznemu. Następnie każda zakupiona jednostka wpisywana jest do księgi akcesyjnej (poza zakupionymi periodykami). Zarejestrowana w ten sposób książka w referacie kupna otrzymuje formularz do opisu katalogowego i przekazywana jest do Oddziału Katalogowania. Po opracowaniu wpływu i wydrukowaniu kart katalogowych referat kupna otrzyma-

je jedną kartę katalogową formatu międzynarodowego, którą uклада się do kartoteki w miejsce blankietu zamówionego. Tą drogą powstaje wewnętrzny katalog roboczy, którym posługuje się dział druków zagranicznych. Wewnętrzny katalog roboczy został założony w 1957 r. i oddaje duże usługi pracownikom. Włączane są do niego również karty katalogowe książek, nabytych drogą wymiany lub też pochodzących z darów.

Referat wymiany utrzymywał w 1960 r. kontakty wymienne z 3 590 punktami w różnych krajach. Kartoteka punktów wymiennych ułożona była alfabetycznie. Każdy punkt posiadał swoją kartę. Jedna część karty zawiera wykaz tytułów publikacji zwartych i ciągłych, jakie biblioteka otrzymuje, druga natomiast tytuły wydawnictw, wysyłanych przez bibliotekę uniwersytecką w Uppsali. Na odwrotnej stronie odnotowywane są daty wysyłek¹⁶. Do obowiązków referatu wymiany należy utrzymywanie korespondencji, przygotowywanie wysyłek (z tym, że opakowywane są w specjalnej pracowni) oraz kompletowanie materiału wymiennego. Na materiał wymienny składają się wydawnictwa własne biblioteki, wydawnictwa uniwersyteckie, z czego decydujące miejsce zajmują drukowane dysertacje doktorskie (z każdego nakładu biblioteka otrzymuje 300 egzemplarzy, jako materiał wymienny) oraz wydawnictwa różnych towarzystw naukowych, jakie działają na terenie Uppsali, a od których biblioteka otrzymuje bezpłatnie pewną ilość egzemplarzy każdorazowego nakładu czasopisma lub wydawnictwa zwanego. W wymianie, główny nacisk położono na sprawdzanie czasopism. Ilustrują to cyfry z r. 1959. Ogółem w tym roku biblioteka rejestrowała 6922 tytuły czasopism zagranicznych, z czego kupiono 2423, a z wymiany pochodziło 4499 tytułów. Wydawnictwa zwarte otrzymywane drogą wymiany, wpisywane są do księgi akcesyjnej metodą uproszczoną.

Trzecią komórką organizacyjną w dziale druków zagranicznych jest referat periodyków. W biurze tym pracują trzy osoby. Tytuły otrzymywanych czasopism ułożone są w dwóch kartotekach alfabetycznie: jedna kartoteka zawiera periodyki pochodzące z kupna a druga z wymiany. Na karcie wpisuje się numer i rok wydania czasopisma oraz datę jego wpływu do biblioteki. Karta jest zarazem zaopatrzona w Sygnaturę, pod jaką dane czasopismo jest ustawione w magazynie. W ten sposób osoby o technicznym tylko przygotowaniu, które prowadzą rejestrację czasopism w kartotekach, wpisują od razu na stronie tytułowej danego czasopisma sygnaturę; tą drogą czasopismo zostało już opracowane. W kolejności wykładane jest w czytelni czasopism bieżących, gdzie też kompletowane są roczniki. Jak wynika z powyższego, katalogowanie czasopism odbywa się bardzo prostą metodą. Czasopismo w chwili wpływu do biblioteki (w sensie zapoczątkowania abonamentu, otrzymania z wymiany) uzyskuje kartę opisową w centralnym katalogu alfabetycznym. Bieżących wpływów tych samych tytułów nie dopisuje się już później.

Odnotuje się jedynie ewentualne zmiany tytułów, miejsc wydania oraz zaznacza się przerwę w abonamencie itp. Jeśli np. czytelnik żąda dokładniejszej informacji, wówczas udaje się do biura periodyków w oddziale druków zagranicznych, gdzie prowadzona jest dokładna bieżąca rejestracja wpływów.

W gromadzeniu druków zagranicznych uderza duży procent wpływów, pochodzących z wymiany. Ilustruje to poniższa tabela:

Rodzaj wpływu	Ilość tomów	Broszur	Wydawnictw uniwersytektu	Suma
Kupno	6 775	3 58		7 133
Wymiana	5 564	698	4 009	10 271
Suma	12 339	1 056	4 009	17 404

Oddział katalogowania (Katalogiseringsavdelningen) ujęty jest organizacyjnie w następujące referaty: katalogowania alfabetycznego, systematycznego, przepisywania na matrycach kart katalogowych oraz szeregowania i włączania kart katalogowych. Ogółem w oddziale pracują 22 osoby, z czego 13 pracowników posiada etaty stałe, a 30% ogólnej liczby pracowników stanowi personel o przygotowaniu technicznym (maszynistki, kopistki, segregatorzy). Technika pracy jest na ogół prosta. Książki wpływające do działu katalogowania ustawiane są na regałach i w kolejności wpływu kierownik pracowni katalogowej rozdziela je kilku pracownikom o wyższych kwalifikacjach, którzy dokonują opisu katalogowego na specjalnych formularzach. Z referatu katalogu alfabetycznego książka wraz z formularzem przekazywana jest do sklasyfikowania. Hasło katalogu systematycznego jest wpisywane również na tym samym formularzu. Osoba systematyzująca, dokonuje również oznaczenia topograficznego książki dla magazynu (sygnatura), wpływy magazynowe ustawiane są działami (w ramach danego działu alfabetycznie). Po skatalogowaniu alfabetycznym oraz sklasyfikowaniu, książka wraz z formularzem jest przekazywana kierownikowi oddziału, który kontroluje opisy oraz prawidłowość zasystematyzowania a także zaznacza ilość kart formatu międzynarodowego jakie należy wydrukować. W dalszej kolejności książka przekazywana jest do pracowni maszynowej, gdzie maszynistki przepisują opisy z formularzy na matryce. Rozmiar matryc dostosowany jest do kart katalogowych formatu międzynarodowego. Książka z formularzem katalogowym i matrycą przechodzi do powielalni, w której na nowoczesnych elektrycznych powielaczach drukuje się dowolną ilość kart. Każda książka otrzymuje przeciętnie od 6 – 12 kart katalogowych. Zdolność jednego powielacza wynosi około 120 opisów w ciągu 7 godz.

Na pierwszy rzut oka wydaje się, że w dziale katalogowania zatrudnionych jest wiele osób. Podział pracy pod względem personalnym przedstawia się następująco: 9 osób prowadzi katalogowanie alfabetyczne, 6 – katalog rzeczowy (referat ten systematyzuje również wszystkie druki szwedzkie, które zostały alfabetycznie opracowane w dziale druków szwedzkich), 2 pracownice przepisują formularze katalogowe na matryce, 2 osoby kopiują karty katalogowe dużych formatów i włączają wszystkie karty katalogowe do zewnętrznego katalogu, ponadto 2 pracowników układa karty do wewnętrznego katalogu roboczego oraz wysyła karty do instytutu bibliograficznego w Sztokholmie, gdzie wydawany jest katalog akcesyjny nabytków zagranicznych w bibliotekach szwedzkich, ponadto jeden pracownik obsługuje powielarnię.

Do obowiązków części pracowników oddziału katalogowania o przygotowaniu naukowym należy pełnienie dyżurów w wypożyczalni i obsługa czytelników w zakresie informacji bibliograficznej w godzinach od 9⁰⁰ – 15⁰⁰.

Praca oddziału nie jest prosta. Wynika to w dużej mierze ze struktury i organizacji katalogu bibliograficznego. Biblioteka ta nie posiada bowiem jednolitego katalogu centralnego.

Najstarszy drukowany katalog został opracowany przez Pehr Fabiana Aurivilliusa, D.M. *Catalogus librorum imperatorum bibliothecae regiae academiae Uppsaliensis*. Uppsala 1814. Katalog ten składa się z dwóch tomów i obejmuje wszystkie szwedzkie i zagraniczne książki, wydrukowane przed 1796 r., a znajdujące się w bibliotece uniwersyteckiej w Uppsali. Tom pierwszy dzieli się na dwie części i jest ułożony alfabetycznie według autorów. Tom drugi zawiera wykaz anonimów oraz aneks rzeczowy. Katalog Aurivilliusa nie posiada topograficznego oznaczenia książki w magazynie. Stąd też korzystanie z niego jest możliwe przy równoczesnym uwzględnianiu książki inwentarzowej, która w tym okresie była prowadzona. Kluczem odnalezienia danej pozycji w księdze inwentarzowej jest rok jej wydania.

Z uwagi na to, że biblioteka uniwersytecka w Uppsali otrzymała stosunkowo wcześniej prawo pobierania i obowiązek archiwizowania druków szwedzkich przeto ich większość znajduje się w zbiorach tej instytucji. Stąd też w pewnym sensie rolę obowiązującego katalogu odgrywa bibliografia Isaka Colijn'a, *Sveriges bibliografi intil år 1600*. Bd. 1-3. Uppsala 1927 – 1938. W latach 1942 – 1946 ukazał się dalszy ciąg bibliografii I. Colijn'a, *Sveriges bibliografi. 1600 talet. Bidrag till en bibliografisk förteckning*. Bd 1/2. Uppsala 1942 – 1945. W bibliografiach tych przy każdej pozycji, znajdującej się w Bibliotece Uniwersyteckiej w Uppsali, odnotowano sygnaturę, pod jaką dana książka jest ustawiona w magazynie.

Drukowane katalogi posiadają także inne partie zbiorów tej biblioteki⁴⁷. Ułatwia to w dużym stopniu zorientowanie się w zasobach bibliotecznych. Z drugiej strony jest to z punktu widzenia sprawności działania organizmów bibliotecznych bardzo skomplikowany system. Wynika to stąd, że niektóre partie zbiorów specjalnych lub też inne większe zespoły pochodzące z darów posiadają tylko katalogi drukowane bez odpowiedników w kartkowych katalogach centralnych. Stąd też badacz na etapie gromadzenia literatury do jakiegoś ogólnego tematu, zmuszony jest do przewertowania szeregu katalogów.

Katalog kartkowy (format 18×26 cm) został wprowadzony na początku XIX wieku. Luźne blankiety z opisami ułożone są w kartonach. Katalog ten ułożony jest w ramach trzech zespołów: 1. alfabetyczny według autorów, 2. alfabetyczny – anonimów, 3. alfabetyczny wg miast szwedzkich i zagranicznych, w ramach natomiast danego miasta zastosowano alfabetyczny układ instytucji wydających swe publikacje. Na karcie lub kartkach, jakie posiada dana instytucja dopisywane są wpływy bieżące.

W 1911 r. został zaprowadzony alfabetyczny katalog kartkowy formatu międzynarodowego dla publikacji zagranicznych, wydanych po 1911 r. W 1916 r. wprowadzono również podobny katalog dla druków szwedzkich, publikowanych po dacie założenia nowego katalogu. Jeśli np. dzisiaj biblioteka nabywa starsze druki zagraniczne wydane przed 1911 r. a szwedzkie przed 1916 r., to wówczas wykazywane są one w starszym katalogu dużego formatu.

Katalog systematyczny wprowadzono w bibliotece uniwersyteckiej w Uppsali w 1957 r. Zastosowano ujednolicony dla całej Szwecji system klasyfikacyjny.

Wprowadzenie w 1911 i 1916 r. katalogu kartkowego o formacie międzynarodowym nie przerwało kontynuowania dotychczasowego systemu, to jest wypełnianie blankietów o formacie 18×26 cm. Stary katalog spełnia w omawianej bibliotece rolę katalogu służbowego, aczkolwiek, poszukując starszych wydawnictw musi z niego skorzystać każdy badacz.

Oddział rękopisów (Handskriftsavdelningen) stanowi w strukturze organizacyjnej biblioteki niejako bardziej usamodzielnioną jednostkę, prowadzącą nieco odmienne metody pracy. Wypływa to stąd, że działy rękopisów w starych i dużych bibliotekach szwedzkich są czymś w rodzaju archiwów. Komórka ta w omawianej bibliotece posiada najbogatsze zbiory rękopiśmienne. W dziale tym pracuje 7 osób (z tego 2 siły kontraktowe z wyniaorem 15 godz. pracy w tygodniu). Specjalne zainteresowania działu skierowane jest na gromadzeniu materiałów rękopiśmiennych do historii nauki i kultury. Ogółem znajduje się tam 100 000 listów już skatalogowanych i około 600 000 listów nieopracowanych. Poza listami znajdują się tam innego typu materiały rękopiśmienne, dotyczące różnych dziedzin życia.

Źródłem wpływów nowych nabytków są dotacje, których biblioteka otrzymuje b. dużo. Aparat informacyjny jest również skomplikowany. Prowadzi się kartotekę, ułożoną alfabetycznie według nazwisk osób, od których dany zespół materiałów pochodzi. Lewy narożnik zawiera opis biograficzny, w środku podana jest ilość np. listów, maszynopisów itp., w prawym natomiast rogu jest topograficzne określenie miejsca magazynowego. Szczegółowe katalogi rękopisów są prowadzone tylko w księgach. Każda dyscyplina naukowa, czy dziedzina życia, posiada swoją księgę; np. „B” – nauki przyrodnicze. Katalog ten zatem podzielony jest na działy rzeczowe; „F” – oznacza historię po 1697 r. W tych ramach znajdują się katalogi specjalne, np. katalog listów i pisma króla Gustawa III. Do chwili opracowania wpływów, jako materiał informacyjny służą prowizoryczne spisy zawarte w protokóle przyjęcia darowizny. Rękopisy w magazynie są ustawione działami, w ramad: zespołu alfabetycznie. Udostępniane są tylko na miejscu w pracowni rękopisów.

Poza wyżej wymienionymi podstawowymi działami w bibliotece uniwersyteckiej w Uppsali funkcjonują następujące komórki. 1. pracownia mikrofilmowa, 2. dział kartografii i grafiki, 3. sekcja oprawy książek (13 pracowników etatowych i 4 kontraktowych), 4. pakownia, 5. powielania i obsługa. Personel sekcji oprawy książek odpowiedzialny jest za techniczne przysposobienie książki oraz jej konserwację. Komórka ta zajmuje się przekazywaniem większych partii książek do zewnętrznych intrologatorów i prowadzi w swoim zakresie oprawę książek, a ponadto naprawia bieżąco uszkodzenia książek. W rezultacie tej pracy w zasadzie wpływy biblioteczne (poza ulotkami i broszurami nie przedstawiającymi większej wartości) docierają na półki magazynowe w stanie oprawnym. Jeśli np. w roku akademickim 1957/58 na zakup książek wydano 352 747 koron, to na oprawę wyasygnowano 100 398 koron.

Biblioteka uniwersytecka w Uppsali zatrudniała w maju 1960 r. 117 pracowników, z czego 20 osób, to siły kontraktowe lub na pół etacie. Roczny przyrost zbiorów zamyka się w granicach 28 000 woluminów. Ogólna ilość zbiorów wynosi ponad 1 000 000 vol. dzieł: zwartych, około 500 000 dysertacji, 28 000 rękopisów. Dysertacje są skatalogowane oddzielnie i posiadają tylko katalog alfabetyczny. W sumie zbiory tej biblioteki zajmują ponad 40 000 m bieżących półek z książkami.

c) Biblioteka Uniwersytecka w Lundzie

Biblioteka Uniwersytecka w Lundzie powstała po wojnie szwedzko-duńskiej, która zakończyła się w 1658 r., w rezultacie której Szwedzi zajęli Skanię oraz inne okręgi. Lund miał stać się ośrodkiem szwedzacji tamtejszych grup narodowych¹⁸. W tym celu w r. 1666 powstała tutaj akademia, a w 1671 r. wcielono doty-

ch czasową bibliotekę katedralną do nowopowstałej uczelni. Biblioteka katedralna w chwili przekazania jej uniwersytetowi liczyła 371 druków i 15 rękopisów¹⁹. Karol XI przekazał Bibliotece Uniwersyteckiej około 6 000 vol. druków polskich, duńskich, norweskich i niemieckich. W 1698 t. omawiana biblioteka otrzymała prawo pobierania i obowiązek archiwizowania egzemplarza obowiązkowego. W roku 1800 zbiory jej wynosiły około 20 000 vol.

W 1907 r. biblioteka uniwersytecka otrzymała nowy gmach, w którym mieści się do dziś.

Biblioteka uniwersytecka w Lundzie stanowi ciekawy obiekt pod względem budownictwa bibliotecznego i komunikacji wewnętrznej. Pierwszy etap rozbudowy tej biblioteki polegał na zachowaniu zewnętrznego i wewnętrznego wystroju architektonicznego starego gmachu, wybudowanego w 1907 r. W latach 1933 – 1936 dobudowano od strony północnej 5 piętrowy gmach, który został komunikacyjnie połączony ze starym budynkiem w części suterenowej oraz parterowej jednopietrowym łącznikiem, a na wysokości II piętra starego gmachu powstało połączenie, napowietrzne w celu zapewnienia komunikatywności magazynu. W nowowyzbudowanym gmachu znalazł pomieszczenie magazyn, niektóre pracownie oraz czytelnie dla pracowników nauki. W części łącznikowej na wysokości parterowej ulokowano ekspedycję. Drugi etap rozbudowy zamknął się w granicach lat 1954 – 1957. Istota rozbudowy w drugim etapie polegała na wchłonięciu niejako fragmentu dobudowanego w latach 1933/36. Stary gmach wydłużono w kierunku północnym na całej jego szerokości, z tym, że w celu zapewnienia odpowiedniej ilości światła dziennego oraz wentylacji powietrznej, uczyniono to z dużymi różnicami pionowymi. W rezultacie tak dokładnej rozbudowy w nowowyzbudowanym obiekcie (łącznie z wchłoniętym fragmentem z lat 1933/36 na wysokości parterowej) znalazły swe pomieszczenia podstawowe komórki działania wewnętrznego i zewnętrznego biblioteki. Główny nacisk położono na to, aby zachować łączność komunikacyjną pomiędzy starym a dobudowanym obiektem na każdej kondygnacji w częściach magazynowych. Drugim ważnym czynnikiem było dążenie do uzyskania komunikatywności na wysokości parterowej. W podstawowym dobudowanym trzonie, o wysokości pięciu kondygnacji, parteru i suterenu, znalazły pomieszczenia: ekspedycja, katalog, czytelnia główna, pracownia katalogowa oraz magazyny. Od strony wschodniej i zachodniej zostały dobudowane skrzydła w ten sposób, że przylegają one do bryły głównej, pozostawiając jednak górną prześwit dla czytelnii głównej, ekspedycji oraz pracowni katalogowej. W dobudowanych skrzydłach mieszczą się czytelnie dla pracowników naukowych (181 miejsc) oraz pomieszczenia dla oddziałów bibliotecznych. Od strony północnej zostało dobudowane także skrzydło, które w wysokości dwóch kondygnacji stanowi zewnętrzną elewację architektoniczną nowowyzbudowanego obiektu²⁰.

Organizacja wewnętrzna biblioteki uniwersyteckiej w Lundzie, jest analogiczna, jak w Uppsali. Podobnie jest także zorganizowana technika wewnętrzna pracy. Ogółem personel biblioteki wynosi 90 osób, z czego 35 pracowników jest na kontrakcie. Proporcja pomiędzy poszczególnymi grupami pracowników bibliotecznych, przedstawia się następująco: bibliotekarzy naukowych 17, asystentów bibliotecznych 10, sił pomocniczych i technicznych 28.

W bibliotece uniwersyteckiej w Lundzie w odróżnieniu od innych placówek tego typu nieco inaczej przedstawia się praca z czytelnikiem i współpraca biblioteki głównej z bibliotekami zakładowymi.

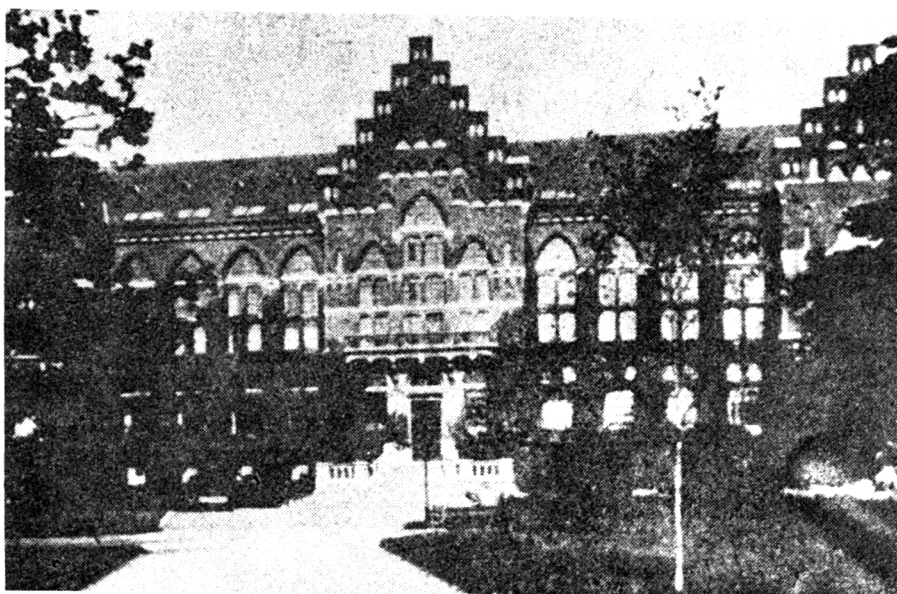
Czytelnicy, korzystający z czytelni, mają wolny dostęp do księgozbioru referencyjnego; na miejsce zabranej książki wkładają specjalne zakładki, na których wpisują tytuł dzieła, nazwisko, numer zajmowanego miejsca w czytelni oraz datę. Jeśli książkę zabiera osoba, która pracuje w czytelniach przeznaczonych dla pracowników naukowych lub doktorantów, może ją zatrzymać na miejscu pracy na czas nieograniczony. Wszyscy czytelnicy, korzystający z czytelni głównej oraz pracowni naukowych, zabierają z ekspedycji książki, zamówione z magazynu, a przeznaczone do czytania na miejscu. W czytelniach nie ma oddzielnych dyżurów. Jest to możliwe dlatego, że ekspedycja została usytuowana w sąsiedztwie z czytelniami, oddzielona od nich przepierzeniem. W związku z tym personel ekspedycji ma pod swoją opieką czytelnię.

Biblioteka nie posiada oddzielnej większej czytelni czasopism, poza małą salką, w której są wyłożone ważniejsze bieżące periodyki.

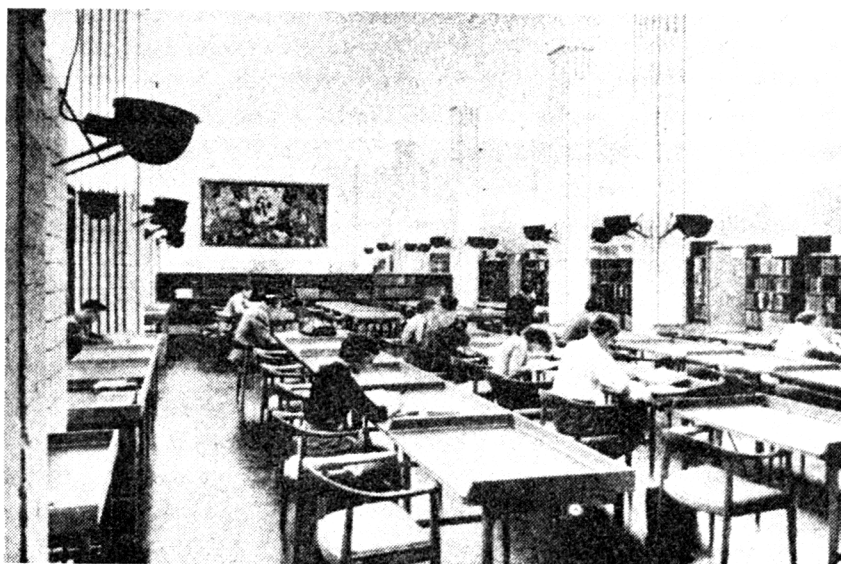
Jak z powyższego wynika czytelnia główna oraz pracownie naukowe nastawione są na obsługę bardziej zaawansowanych czytelników.

Rozwiązanie takie jest możliwe dzięki temu, że w roku akademickim 1955/56 wprowadzono nowe ogniwa organizacyjne: centralną bibliotekę medyczną oraz bibliotekę i czytelnię literatury kursowej. Obie te komórki znalazły pomieszczenie w nowowynbudowanym skrzydle od strony północnej. Zakup i opracowanie wpływów do tych bibliotek leży w gestii odpowiednich działów bibliotecznych. Zadaniem biblioteki medycznej i biblioteki literatury kursowej jest udostępnienie książek na miejscu jak i wypożyczanie do domu. Biblioteka medyczna prowadzi ponadto wypożyczalnię międzybiblioteczną publikacji specjalistycznych²¹. Biblioteka uniwersytecka w Lundzie, w porównaniu z podobną placówką w Uppsali, posiada o wiele lepiej zorganizowaną pracę z bibliotekami zakładowymi.

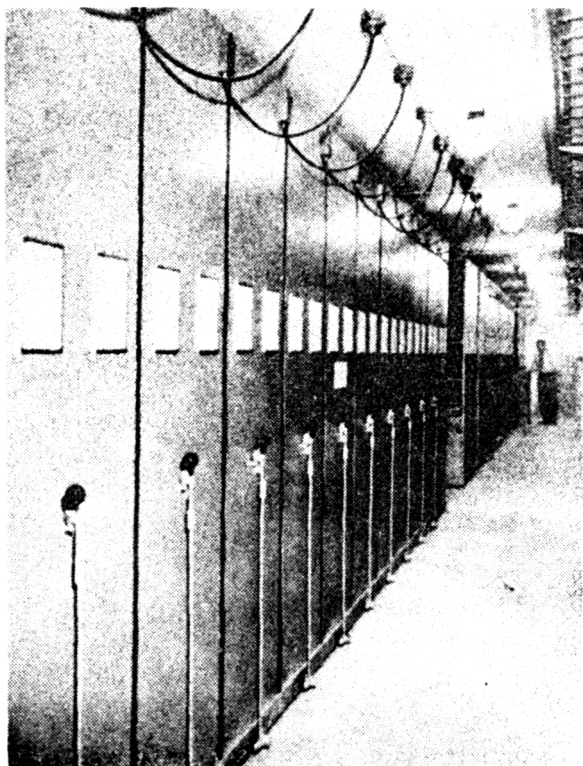
Na uniwersytecie w Uppsali poza istnieniem komitetu do spraw bibliotek zakładowych, który w zasadzie nie prowadzi systematycznej pracy, biblioteka główna nie wypowiada się i faktycznie nie posiada wpływu na tok pracy tych bibliotek. Na uniwersytecie w Uppsali biblioteki istniały przy poszczególnych instytucjach.

Fot. 5. Biblioteka Uniwersytecka w Lundzie

Fot. 6. Czytelnia główna Biblioteki Uniwersyteckiej w Lundzie

Fot. 7. Regaly opancerzone automatycznie przesuwane przeznaczone dla najwartościowszych druków w Bibliotece Uniwersyteckiej w Lundzie

Fot. 8. Jadalnia i kawiarnia dla personelu bibliotecznego i publiczności – Biblioteka Uniwersytecka w Lundzie

Humanistyczne instytuty posiadały 24 biblioteki o łącznej liczbie 140 000 vol. dzieł zwartych i ciągłych. Roczny przyrost księgozbioru w tych bibliotekach wynosi 4 800 vol., i dysponowały one kredytem na zakup i konserwację w wysokości 93000 koron. Na kierunkach przyrodniczych istniało 16 bibliotek zakładowych o łącznej liczbie 115 000 vol. zbiorów. Księgozbiór ten powiększył się na przestrzeni jednego roku o 2 750 vol; przy czym na biblioteki te przypadła kwota 9 4000 koron na zakup i oprawę książek. Na wydziale medycznym było 19 bibliotek zakładowych, które posiadały łącznie 36 000 vol. dzieł zwartych oraz otrzymywały bieżąco około 356 tytułów czasopism obcych. Roczny budżet bibliotek na tym wydziale wynosił 70 000 koron. Poza wymienionymi, funkcjonowały jeszcze biblioteki seminarium teologicznego (45000 vol. oraz dwie biblioteki seminaryjne. Na wydziale prawa (łącznie 16 000 vol.)²². Ogólna liczba zbiorów wszystkich bibliotek zakładowych na uniwersytecie w Uppsali w połowie 1960 r. wynosiła około 383 000 vol. Biblioteka główna nie prowadzi centralnego katalogu bibliotek zakładowych.

O wiele dalej w tym zakresie posunęła się biblioteka uniwersytecka w Lundzie. W ciągu roku akademickiego 1950/51 powstała tam specjalna komórka (Institutionstjänst), która podjęła akcję koordynowania działalności bibliotek zakładowych²³. Do obowiązków tej komórki należy przede wszystkim kompletowanie alfabetycznego centralnego katalogu bibliotek zakładowych. Ponadto koordynuje ona politykę zakupów zagranicznych, wymiany wydawnictw, wypożyczania międzybibliotecznego w bibliotekach zakładowych oraz gromadzi materiały do katalogu wpływów zagranicznych do tych bibliotek. Oprócz tego komórka ta prowadzi stałą meliorację zbiorów bibliotek zakładowych i zakwalifikowane do wycofania dzieła przekazuje do magazynu biblioteki głównej. W zainian za przejęte partie zbiorów, które niejednokrotnie stanowiły dla bibliotek zakładowych balast, otrzymują one pewną ilość najnowszych nabytków jako depozyt. Są to przeważnie szczegółowe monografie, czy też bardzo specjalistyczne periodyki, które interesują tylko bardzo wąski krąg pracowników naukowych, skupionych w poszczególnych zakładach. Biblioteka główna zastrzegła sobie prawo wycofania depozytu w każdej chwili. Liczba zdeponowanych książek i periodyków w bibliotekach zakładowych wynosiła w 1958 r. 34 747 vol. W tym samym roku bibliotekom zakładowym przekazano w formie depozytu 4 918 vol. dzieł zwartych i ciągłych. Katalog zdeponowanych dzieł jest ułożony alfabetycznie w kartotekach, jakie założono dla każdej biblioteki zakładowej. Kartoteki te są przechowywane w referacie bibliotek zakładowych.

Na marginesie tej inicjatywy biblioteki uniwersyteckiej w Lundzie należy podkreślić, że jest to bardzo ciekawa forma upowszechniania najnowszej specjalistycznej literatury naukowej.

Biblioteka uniwersytecka w Lundzie prowadzi również akcję wymiany. Utrzymuje ona kontakty wymienne z ok. 3 000 instytucji zagranicznych. Materiał wymienny stanowią wydawnictwa uniwersyteckie („Acta Universitatis Lundensis”), dysertacje doktorskie, z których biblioteka otrzymuje po 300 egz. z każdego nakładu, własne wydawnictwa biblioteczne, a także publikacje różnych towarzystw naukowych, działających w Lundzie. W ten sposób biblioteka posiada dołrze zaopatrzone zaplecze, w którym decydujące miejsce zajmują wydawnictwa ciągłe, jakie najchętniej gromadzą inne biblioteki. Jest to materiał już ustabilizowany, posiadający długoletnie tradycje. Stał też biblioteka w zasadzie nie ma kłopotów z nawiązywaniem nowych kontaktów wymiennych, a raczej dąży do stabilizacji na poziomie obecnym.

Wymianę prowadzi specjalna komórka oddziału druków zagranicznych. Referat wymiany posiada katalog alfabetyczny materiałów wymiennych, jakimi dysponuje. Dział wymiany prowadzi dwie kartoteki. Jedna z nich zawiera wykaz instytucji, z jakimi biblioteka utrzymuje kontakty wymienne.

Zastosowany jest tutaj alfabetyczny układ miast, a w ramach danego miasta alfabetyczny rejestr partnerów wymiennych. Na kartach przeznaczonych poszczególnym instytucjom zaznaczone są tytuły wpływów oraz tytuły publikacji wysyłanych. Materiały wpływające i wysłane rejestruje się na tych kartach bieżąco. Drugą kartotekę można określić mianem bieżącej rejestracji wysyłek. Układona jest alfabetycznie według tytułów materiałów wymiennych, jakimi biblioteka dysponuje. Karta zawiera opis czasopisma czy innego wydawnictwa oraz spis wszystkich instytucji, którym wysyła się publikacje w ramach wymiany. Na drugiej stronie karty zaznacza się numery czasopism i daty ich wysyłek. Np. „Acta archeologica Lundensia” otrzymuje 14 punktów zagranicznych. Wysyłkę wszystkich egzemplarzy realizuje się w jednym dniu.

Udział wymiany w rocznym wpływie bibliotecznym, dotyczącym tylko nabytków zagranicznych w roku 1957/58, ilustruje poniższa tabela.

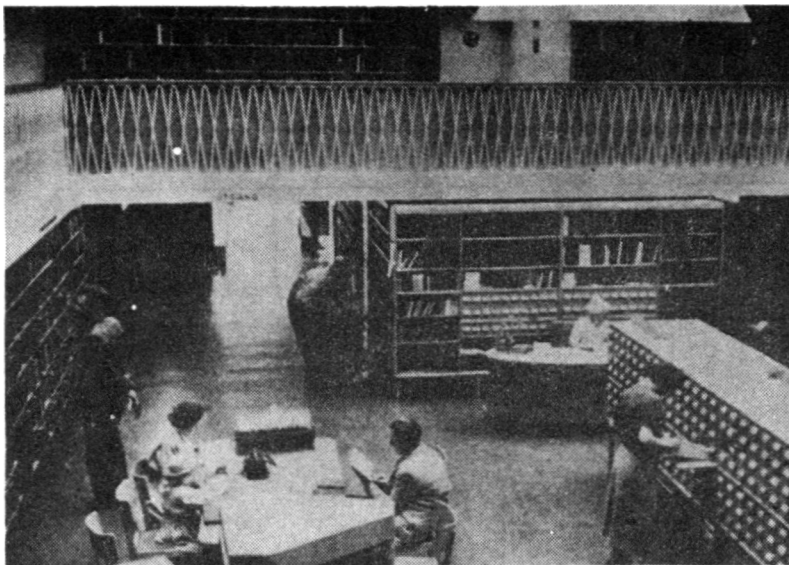
Rodzaj wydawnictw	Źródła wpływu			Ogółem
	Kupno	Wymiana	Dary	
Książki	2 639	503	667	3 809
Broszury	—	578	267	845
Wydawnictwa ciągłe	2 021	3 081	444	5 546
Czasopisma	3 841	1 632	264	5 739
Wydw. akademii i wyższych uczelni (w tym sprawozdania)	—	4 081	—	4 081
Programy	—	258	—	258
Razem:	8 501	10 133	1 642	20 276

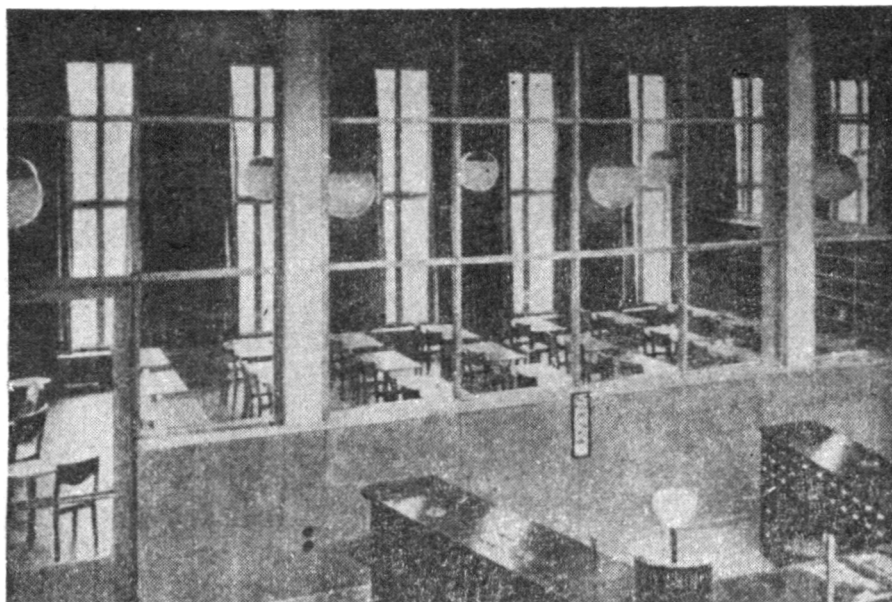
Fot. 9. Biblioteka Uniwersytecka w Göttingu

Fot. 10. Wypożyczalnia w Bibliotece Miejskiej w Sztokholmie

Fot. 11. Katalog Biblioteki Miejskiej w Malmö

Fot. 12. Czytelnia oraz wypożyczalnia w Bibliotece Miejskiej w Uppsali

Biblioteka uniwersytecka w Lundzie posiada obecnie w swoich zbiorach ponad 1 000 000 vol. druków zwartych i ciągłych, 12 000 rękopisów oraz 400 000 obcych dysertacji. Na bieżąco otrzymuje około 5 500 tytułów czasopism krajowych i zagranicznych. Roczny przyrost księgozbioru wynosi około 28 000 vol.

d) Biblioteka Uniwersytecka w Göteborgu

Biblioteka uniwersytecka w Göteborgu powstała w 1890 r., jako kontynuacja biblioteki muzeum w Göteborgu (od 1861 r.). Do 1 I 1961 r. nosiła ona oficjalnie nazwę biblioteki miejskiej (Stadsbiblioteket). Na podstawie decyzji władz państwowych w związku z przemianowaniem prywatnej szkoły wyższej (Göteborgs högskola) na uniwersytet, biblioteka stała się główną biblioteką nowoutworzonej uczelni²⁴. Na przestrzeni lat 1951 – 1954 wybudowano obiekt biblioteczny, dostosowany do wymagań architektonicznych, oraz wewnętrznej funkcjonalności bibliotecznej. Uwzględniono także wyposażenia wnętrz.

Struktura organizacyjna omawianej biblioteki jest analogiczna do instytucji w Uppsali i Lundzie. Uderzająca jest także proporcja poszczególnych grup pracowników. Na ogólną liczbę 58 pracowników, 16 jest bibliotekarzami, 11 – asystentami pozostali to pomocnicza służba biblioteczna (maszynistki, magazynierzy, obsługa stacji mikrofilmowej oraz introligatorzy).

Biblioteka uniwersytecka w Göteborgu otrzymała w 1950 r. prawo pobierania i obowiązek archiwizowania druków szwedzkich. Ogólny stan jej zbiorów w 1960 r. wynosił 600 000 vol. dzieł zwartych, około 350 000 jednostek broszur i ulotek. Ponad 50% rocznych wpływów przypada na druki zagraniczne. Ilustrują to dane z 1958/59. Wpływ literatury zagranicznej zamknął się w liczbie 13 306 vol, natomiast szwedzkiej - 11 000 vol. Biblioteka ta specjalizuje się w kompletowaniu „asiaticów”.

W ramach organizacyjnych tej placówki powstała specjalna biblioteka medyczna, która posiada nowowbudowany gmach w rejonie zajętym przez szpitale, kliniki i zakłady wydziału medycznego. Biblioteka liczy około 40 000 vol. zbiorów specjalistycznych. Prowadzi ona w swoim własnym zakresie kupno, wymianę i opracowuje swoje nabytki. W filii medycznej zaangażowanych było 11 osób²⁵.

e) Biblioteka Naukowa w Umeå

Biblioteka powstała w 1948 r., jako załączek przyszłej biblioteki uniwersyteckiej. W mieście tym działa chwilowo wyższa szkoła stomatologiczna, ale w dalszej perspektywie przewiduje się utworzenie tutaj ośrodka naukowo-kulturalnego dla północnych rejonów kraju. Ukonstytuowanie szkoły wyższej oraz biblioteki naukowej było niejako pierwszym krokiem na tej drodze. Biblioteka w Umeå pobiera i przechowuje chwilowo egzemplarz obowiązkowy druków szwedzkich.

f) Biblioteki Uniwersytetu w Sztokholmie

Od 1 VII 1960 r. w Sztokholmie rozpoczął działalność uniwersytet, który powstał z prywatno-państwowej wyższej szkoły humanistycznej. Funkcją biblioteki uniwersyteckiej w zakresie wydawnictw z humanistyki i prawa spełnia biblioteka narodowa. Poza tym funkcjonują następujące biblioteki w ramach Uniwersytetu:

1. Humanistyczna (Humanistiska Bibliotek), powstała w 1922 r. i mieści się w samodzielnym gmachu. Posiada około 120 000 vol. dzieł zwartych i ciągłych w swoim księgozbiornie. Roczny przyrost księgozbiornu wynosi około 4 000 vol. Biblioteka ta obsługuje wszystkie kierunki studiów wydziału humanistycznego.

2. Prawa (Juridiska Bibliotek). Placówka ta istnieje od 1907 r. Jej siedziba znajduje się w oddzielnym gmachu. Księgozbiór wynosi 60 000 vol. dobrze dobranych dzieł zwartych i ciągłych z zakresu prawa, socjologii, statystyki oraz ruchów społecznych.

3. Matematyczno-Przyrodnicza (Matematisk – Naturvetenskapliga Biblioteket). Została ona utworzona dopiero w 1943 r. i liczy około 20 000 vol. zbiorów. Obsługuje zakłady wydziału matematyczno-przyrodniczego.

W przyszłości planuje się połączenie wszystkich bibliotek wydziałowych i stworzenie jednej centralnej biblioteki uniwersyteckiej. Przy instytutach uniwersyteckich powstałyby wówczas małe podręczne księgozbiory.

2. NAUKOWE BIBLIOTEKI SPECJALNE

W Szwecji znajduje się szereg bibliotek naukowych różnych specjalności. Są to przeważnie biblioteki, które od wielu lat gromadzą piśmiennictwo z zakresu interesujących je zagadnień. Zbiory tych bibliotek nie zawsze imponują pod względem ilości, ale badacz – specjalista znajdzie w nich bardzo ciekawe pozycje. Większość z tych bibliotek udostępnia swe zbiory na miejscu. Wypożyczają je jedynie innym placówkom bibliotecznym, nawet zagranicznym, w ramach wypożyczeń międzybibliotecznych. Finansowane są przez państwo, różne związki i towarzystwa naukowe oraz przemysłowców²⁸.

g) Biblioteki powszechne

Biblioteki publiczne w Szwecji odgrywają poważną rolę. Sieć ich obejmuje różne rejony kraju i instytucje. Niektóre z nich posiadają poważne zbiory naukowe oraz abonują dużą liczbę tytułów czasopism szwedzkich i zagranicznych. Np. biblioteka miejska w Göteborgu otrzymuje na bieżąco 815 tytułów czasopism, a ponadto można tam znaleźć cenne zbiory z zakresu muzykologii oraz historii, bowiem w tych dziedzinach biblioteka ta się specjalizuje.

Biblioteki powszechne, rozbudowane zostały w szkołach, szpitalach, jednostkach wojskowych, zakładach produkcyjnych i innych instytucjach. Ponadto w Szwecji istnieje dobrze rozbudowana sieć ruchomych punktów bibliotecznych.

Różne typy bibliotek powszechnych stanowią w pewnym stopniu uzupełnienie bibliotek naukowych²⁷. Takim przykładem może być biblioteka miejska w Sztokholmie. Miasto to liczyło w dniu 1 I 1959 r. 804 910 mieszkańców, biblioteka miejska posiadała w tym samym czasie księgozbiór liczący około 810 778 vol. Cyfrą tą objęto zbiory wszystkich filii tej biblioteki na terenie Sztokholmu. Biblioteka ta posiada świetnie wyposażone czytelnie specjalistyczne, w których znajdują się dobrane księgozbiory podręczne. Z 6 tego typu czytelni korzystają pracownicy nauki oraz studenci. Bogato jest reprezentowana literatura popularnonaukowa i beletrystyka. Księgozbiór jest dostosowany do różnych grup czytelników, począwszy od dzieci, a skończywszy na starszym pokoleniu i pracownikach naukowych. W gromadzeniu publikacji naukowych kładzie się nacisk na humanistykę. Roczny przyrost księgozbioru wynosi około 54 000 vol., z tym, że poważny procent jest przeznaczony dla filii tej biblioteki oraz biblioteki ruchomej.

Biblioteka miejska w Sztokholmie jest podporządkowana władzom miejskim i na jej czele stoi rada, w skład której wchodzi także osoba spoza grona pracowników biblioteki.

Działalność biblioteki jest ujęta w trzy piony: pracy wewnętrznej, służby zewnętrznej oraz pracy wśród młodzieży i dzieci. Kierownik tego ostatniego pionu odpowiedzialny jest ponadto za współpracę z bibliotekami szkół publicznych.

Biblioteka miejska w Sztokholmie zatrudniała 447 osób, z których 227 pracowników na pełnych etatach, reszta, to personel wynagradzany wg przepracowanych godzin.

Biblioteka posiada na terenie Sztokholmu 58 filii, z których 26 przeznaczonych jest dla dorosłych, a 32 dla młodzieży i dzieci, 26 filii z księgozbiorem młodzieżowym współpracuje z bibliotekami szkolnymi. Ponadto biblioteka miejska prowadzi zakup i opracowanie wplywów dla 100 bibliotek szkolnych w Sztokholmie.

Od lutego 1953 r. wprowadzono bibliotekę ruchomą, która obsługuje 20 punktów, przeważnie na peryferiach miasta. Jest to duży autobus wyposażony w regały w którym mieści się 2 200 vol. W 1958 r. tą drogą udostępniono 72 165 tomów.

W 1955 r. na podstawie decyzji władz miejskich biblioteka miejska objęła opiekę nad bibliotekami szpitalnymi.

Jak z tego wynika biblioteka ta ma szeroki zakres działania. Obejmuje ona różnego typu biblioteki, działające na terenie Sztokholmu. Dla zewnętrznego obserwatora interesującym eksperymentem może być powiązanie miejskiej biblioteki centralnej z bibliotekami szkolnymi oraz szpitalnymi.

W 1958 r. do biblioteki zapisało się 157 004 czytelników, co stanowi około 20% mieszkańców²⁰.

Organizacja bibliotek powszechnych w Szwecji opiera się na dwóch zasadniczych ustawach.

Zarządzenie z dnia 30 VI 1955 r. mówi o organizacji bibliotek szkolnych²¹. Do chwili ukazania się tego dokumentu prawną stroną funkcjonowania tych bibliotek opiera się na ustawach z dnia 24 I 1930 r. oraz 22 VI 1951 r. Najnowsza ustawa reguluje sprawę w ten sposób, że wszystkie biblioteki szkolne podlegają nadinspektorowi szkolnemu (Skolöverstyrelsen) oraz inspektoratom wojewódzkim. Wg cytowanej ustawy biblioteki szkolne powinny istnieć we wszystkich typach szkół. Finansowane są przez państwo, a władze komunalne mogą również częściowo partycypować w ich utrzymaniu.

Druga ustawa z dnia 30 VI 1955 r. reguluje sprawę bibliotek powszechnych wprowadzając zasadę ich podziału na centralne i podległe im filie²². Ustawa powyższa reguluje również sprawy finansowania, składając odpowiedzialność ich finansowania na czynniki państwowe.

b) Szkolenie bibliotekarzy w Szwecji

1. ZAGADNIENIA OGÓLNE

Szkolenie bibliotekarzy w Szwecji nie posiada ujednoliconej formy organizacyjnej, jak również nie obejmuje swym zasięgiem wszystkich grup pracowników bibliotecznych.

Zagadnienie organizacyjnych form kształcenia bibliotekarzy w Szwecji jest w dużym stopniu powiązane z całokształtem struktury i wewnętrznego funkcjonowania sieci bibliotek. Ogólną zasadą w tej mierze jest usilne dążenie do ekonomicznego i najtańszego urzędzenia poszczególnych punktów bibliotecznych. W bibliotekach obserwuje się tendencje do utrzymania stosunkowo małej grupy bibliotekarzy o wysokich kwalifikacjach. Większość czynności związanych z funkcjonowaniem biblioteki wykonuje personel o średnim i technicznym przygotowaniu. Liczba stanowisk wyższych, które obejmują bibliotekarzy o naukowych kwalifikacjach jest stosunkowo mała. Dla nieco szerszego naświetlenia tej kwestii podam pewne dane statystyczne. W bibliotece królewskiej w Sztokholmie w 1958 r. było zatrudnionych 108 pracowników bibliotecznych wszystkich kategorii. Z tej liczby 15 osób pracowało w instytucie bibliograficznym. Na liczbę 108 pracowników, grupa zaawansowanych w stażu naukowym, co wyraża się w odpowiedniej tytularcie, wynosiła 19 osób (1. — Riksbibliotekarie, 6-Förste Bibliotekarier, 12-Bibliotekarie). Drugą grupę stanowią asystenci biblioteczni (amanuens, biblioteksassistent, förste biblioteksassistent). Asystenci biblioteczni są przyjmowani do

pracy na podstawie dyplomu ukończenia jakiegokolwiek kierunku studiów wyższych. Prace zaczynają najczęściej jako praktykanci, nie otrzymując honorarium za dwu lub trzymiesięczny okres praktyki. Pracownicy ci mają teoretycznie szansę przejścia do pierwszej grupy bibliotekarzy naukowych. Nie ma jednak dokładnych ustawowych przepisów i jasno zdefiniowanych warunków, jako podstawy do przegrupowania. Możliwość awansu do grupy wyższej jest w praktyce uzależniona od zwolnienia etatu. W 1958 r. w bibliotece królewskiej było 18 asystentów, wszystkich stopni. Trzecią grupę pracowników stanowiły pomocnicze siły biblioteczne. (Biblioteksbiträden). Zatrudniono 20 pracowników tej kategorii. Jako warunek przyjęcia do pracy wymagane jest ukończenie szkoły średniej. Czwarta grupa pracowników składa się z magazynierów, których liczba wynosiła 19 osób. Ponadto zaangażowanych było na etatach 9 pracowników pełniących funkcje, w stacji mikrofilmowej i oprawy książek. Biblioteka zatrudniała również 25 osób płatnych kontraktowo, wśród których byli pomocnicy biblioteczni, siły ekspedycyjne oraz jeden asystent²¹.

W bibliotece uniwersyteckiej w Uppsali w 1957 r. było zatrudnionych 23 bibliotekarzy naukowych, 30 asystentów oraz 28 osób personelu technicznego²².

Tendencja w bibliotekarstwie szwedzkim jest dość jasna. Obserwuje się tam dążenie do utrzymania małej grupy bibliotekarzy wysoko kwalifikowanych i nie nadawania dużej ilości wyższych tytułów bibliotecznych. Liczba takich stanowisk jest ściśle określana i możliwość awansowania jest w zasadzie uzależniona od zwolnienia się wyższego etatu. Grupa bibliotekarzy naukowych piastuje kierownicze stanowiska w bibliotece. Do ich obowiązków należy kierowanie działami biblioteki. Większość czynności technicznych i pracochłonnych jak np. przepisywanie kart katalogowych, włączanie kart katalogowych, wypożyczanie książek, wykonuje personel techniczny.

Obecnie zatem w naukowych bibliotekach szwedzkich ukształtowały się niejako cztery grupy pracowników bibliotecznych: bibliotekarze naukowcy, asystenci biblioteczni, pomocniczy personel biblioteczny oraz pracownicy ekspedycji.

Podobny układ od strony przygotowania i pełnienia funkcji istnieje w bibliotekach powszechnych.

Określone tendencje w procesie stabilizacji poszczególnych grup pracowników bibliotecznych wywarły odpowiedni wpływ na strukturę organizacyjną szkolenia personelu.

W Szwecji nie ma specjalnego kierunku studiów bibliotekoznawczych na żadnym z uniwersytetów, nie istnieje także system zawodowych szkół bibliotekarskich na poziomie średnim. W latach 1949 – 1956 toczyła się dyskusja na temat szkolenia sił bibliotecznych²³. Przy formułowaniu różnych wniosków i sugestii, zmierzających do zmodernizowania systemu szkolenia bibliotekarzy, nie wysuwa-

no postulatu zorganizowania szkoły na poziomie średnim, kształcącą bibliotekarzy lub też uruchomienia specjalistycznego kierunku studiów przy jednym z uniwersytetów.

2. ORGANIZACJA SZKOLENIA BIBLIOTEKARZY DLA RÓŻNYCH TYPÓW BIBLIOTEK

W celu zebrania i opracowania wniosków, dotyczących organizacji szkolenia bibliotekarzy, została wyłoniona specjalna komisja z ramienia powszechnego związku bibliotek szwedzkich. Całość materiałów w tej sprawie została opublikowana w 1956 r. i, odpowiednie przepisy oraz uchwały rządowe obowiązują do dzisiaj³⁴. Zasadniczym elementem w przepisach o szkoleniu bibliotekarzy jest założenie, że udział w nim mogą brać tylko pracujący w bibliotekach i posiadający odpowiednią praktykę biblioteczną.

Szkolenie bibliotekarzy przebiega niejako trzema torami i posiada różne ogniwa organizacyjne. Najstarsze jest rozbudowane szkolenie w grupie bibliotek powszechnych

a) Biblioteki powszechne.

Warunkiem przyjęcia do pracy w bibliotece powszechnej, z szansą awansowania do wyższej grupy pracowników bibliotecznych, jest posiadanie dyplomu ukończenia studiów wyższych lub też zaświadczenie o zdaniu egzaminów uniwersyteckich. Nowoprzyjęty kandydat przechodzi okres uczniowski, który trwa od 2 – 6 miesięcy. W tym czasie zapoznaje się on z strukturą i zakresem działania biblioteki, z pracą i organizacją sieci bibliotek w Szwecji, przy czym pożądanym jest, aby w okresie próbnym zwiedził inne biblioteki. Po dwóch lub więcej miesiącach próbnym kierownik danej placówki bibliotecznej poddaje kandydata ogólnemu egzaminowi i podejmuje decyzję, czy odpowiada on warunkom przyjęcia do pracy i czy może podjąć naukę w zakresie bibliotekoznawstwa, co zadecyduje o możliwości jego awansowania.

Pierwszym stopniem szkolenia bibliotekarzy dla bibliotek publicznych jest instytut korespondencyjny przy bibliotece miejskiej w Uppsali. Kierownikiem instytutu jest dyrektor tej biblioteki, P. Harnesk. Kursy odbywają się w trzech grupach³⁵. Kurs A trwa od czerwca do marca (9 mies.) i przeznaczony jest dla bibliotekarzy sieci miejskich bibliotek publicznych. Rocznie bierze w nim udział przeciętnie 60 osób. Kurs B obejmują około 500 uczestników. W tej grupie nie wymaga się od uczestników egzaminów akademickich, gdyż jest to kurs personelu prowadzącego dodatkowo poza innymi zawodowymi zajęciami biblioteki komunalne.

Warunkiem jednak prowadzenia takiej biblioteki jest posiadanie przez kandydata świadectwa ukończenia kursu korespondencyjnego. Świadectwo ukończenia otrzymują ci wszyscy, którzy po zapisaniu się na kurs odpowiedzieli pisemnie na szereg pytań oraz napisali kilka wypracowań na tematy bibliotekoznawcze. Kurs C przeznaczony jest dla bibliotekarzy szkolnych. Uczestnikami są wyłącznie nauczyciele. Termin kursu jest nieograniczony, a udział w nim bierze przeciętnie 400 osób. Dla tych uczestników, którzy prowadzą biblioteki szkolne, jest organizowany corocznie nieobowiązkowy 2 tygodniowy kurs letni. Egzaminów końcowych w tej grupie nie ma, a warunkiem uzyskania dyplomu ukończenia kursu jest wysłanie sprawozdań pisemnych, przewidzianych regulaminem.

Wszystkie trzy grupy mają mniej więcej równy program zagadnieniowy, różnicowany jest natomiast zakres podawanego materiału. Tak więc wszyscy kursисти muszą zapoznać się z ogólnymi zasadami katalogowania i klasyfikowania wpływów bibliotecznych, ponadto opanować pewien zakres wiadomości o bibliografiach krajowych i zagranicznych, historii książki i bibliotek.

Drugą formą szkolenia bibliotekarzy jest szkoła biblioteczna przy nadinspektoracie szkolnym (Statens biblioteksskola).

Warunkiem przyjęcia do tej szkoły jest posiadanie dyplomu ukończenia studiów wyższych, zaświadczenie odbycia kursu korespondencyjnego w Uppsali oraz półroczna praktyka w bibliotece z zaświadczeniem opiniodawczym kierownika tej placówki. Nauka w szkole bibliotecznej trwa pół roku. Zaczyna się 1 października, a kończy się egzaminem państwowym 1 kwietnia następnego roku. Dotychczas szkołę tę ukończyło 759 absolwentów, którzy na tej podstawie posiadają możliwości awansowania w służbie bibliotecznej do najwyższych stopni i stanowisk. Zakres programu szkoły obejmuje następujące zagadnienia: historia książki i bibliotek, organizacja bibliotek powszechnych i metody ich pracy, nauka o książce, biblioteki szkolne, praca z czytelnikami, nauka o archiwistyce, księgarstwo i psychologia²⁶.

Oddzielną szkołę biblioteczną posiada miejska biblioteka w Sztokholmie, która kształci personel dla swoich potrzeb. Nauka odbywa się tam w dwóch turnusach: od 15 VIII do 30 XI oraz od 1 II do 15 X. Uczestniczyć w szkoleniu mogą pracownicy biblioteki miejskiej oraz podległych jej filii na takich samych zasadach jak słuchacze szkoły państw. przy nadinspektoracie szkolnym. Kierownikiem omawianej szkoły jest dyrektor biblioteki miejskiej, a natomiast w egzaminach bierze udział szersze kolegium, składające się z pierwszych bibliotekarzy oraz bibliotekarzy naukowych działu katalogowania. Szkoła ta dzieli się na dwa piony. Pierwszy pion przeznaczony jest dla kandydatów do egzaminów na stanowisko asystenta bibliotecznego. Program nauczania w tej grupie obejmuje: katalogowanie, uczestnicy muszą zapoznać się z treścią piętnastu opracowań omawiających

problematykę katalogowania alfabetycznego oraz systematycznego), bibliografię i naukę o książce (obowiązuje znajomość 25 prac) organizacją bibliotek, historię książki i bibliotek, pracę z czytelnikiem, biblioteki dziecięce i młodzieżowe. Od kandydata wymagana jest znajomość problematyki bibliotekoznawczej, poruszanej na łamach 14 czasopism fachowych, krajowych i zagranicznych. Ukończenie tego kursu jest warunkiem przyjęcia na drugi pion, przeznaczony dla kandydatów do egzaminu bibliotecznego. W programie tego kursu kładzie się nacisk na zagadnienia katalogowania systematycznego, organizację bibliotek, historię książki i bibliotek, oraz uzupełnia się go o paleografię, archiwistykę oraz historię nauki²⁷.

b) Biblioteki naukowe ogólne

Kształcenie bibliotekarzy w bibliotekach naukowych ogólnych, takich jak narodowa, biblioteka uniwersytecka w Uppsali czy Lundzie, nie zostało ujęte w jednolite ramy organizacyjne i każda z tych placówek rozwiązuje problem kształcenia personelu we własnym zakresie.

Biblioteki uniwersyteckie mają jako ustawowy obowiązek czuwania nad tym, aby zaangażowany, personel opanował ogólne wiadomości z zakresu bibliotekoznawstwa. Wynika to z nowego statutu uniwersyteckiego, który wszedł w życie w dniu 1 VII 1956 r.²⁸. Dyrektorzy bibliotek uniwersyteckich organizują szkolenie dla zaangażowanego personelu w ramach danej biblioteki. Np. w bibliotece uniwersyteckiej w Uppsali nowoprzyjęty pracownik przechodzi 78 dniową praktykę we wszystkich oddziałach a po przeczytaniu wskazanej literatury składa egzamin.

c) Specjalne biblioteki naukowe

Specjalne biblioteki naukowe zatrudniają absolwentów takich szkół wyższych, których kierunek studiów pokrywa się ze specjalizacją danej biblioteki. W r. 1946 podjęto akcję szkolenia bibliotecznego wyższego personelu, zatrudnionego w bibliotekach specjalnych. Kursy takie są organizowane przy bibliotece narodowej i trwają trzy miesiące. W sumie odbywa się 109 godz. wykładów, poświęconych następującym zagadnieniom: bibliotekoznawstwo ogólne, biblioteki specjalne (3 godz.) historia książki i bibliotek (9 godz.), oprawa książek (2 godz.), szwedzkie biblioteki publiczne (1 godz.), archiwistyka (2 godz.), katalogowanie alfabetyczne (13 godz.), katalog systematyczny (3 godz.), szwedzkie bibliografie (20 godz.), zagraniczne bibliografie (22 godz.), wydawnictwa szwedzkie (10 godz.), wydawnictwa zagraniczne (10 godz.), katalog akcesyjny (6 godz.), udostępnianie książek (3 godz.), mikrofilmy (2 godz.), grafika (2 godz.), rękopisy (1 godz.).

ZAKOŃCZENIE

Rozpatrując organizację i działalność współczesnych bibliotek szwedzkich należy wziąć pod uwagę fakt, że posiadały one na przestrzeni wieków o wiele lepsze warunki rozwoju, aniżeli biblioteki polskie. Wszystkie biblioteki szwedzkie są bogato zaopatrzone w publikacje krajowe i zagraniczne. Ponadto kilka bibliotek: królewska w Sztokholmie, uniwersytecka w Uppsali, uniwersytecka w Lundzie) posiada liczne polskie stare druki.

Rozpatrując organizację i zakres działania sieci bibliotecznej w Szwecji, podkreślić należy dużo inwencji oraz nowych elementów funkcjonowania tych instytucji.

Do najśluszniejszych bodajże posunięć należy zacieśnienie się współpracy pomiędzy różnymi typami bibliotek w poszczególnych środowiskach naukowych oraz w skali całego kraju. Na pierwsze miejsce wysuwa się tutaj działalność komisji międzybibliotecznej w Sztokholmie, którą kieruje dyr. biblioteki narodowej dr Uno Willers. Wyróżnić należy m.in. projekt wybudowania wspólnego magazynu, w którym zostałyby zdeponowane mniej poczytne partie księgozbiorów, wszystkich bibliotek należących do komisji. Ma to na celu wyeliminowanie budowy potężnych magazynów w śródmieściu.

Trzeba również zwrócić uwagę na wprowadzoną przez instytut bibliograficzny zasadę centralnego katalogowania druków szwedzkich i zaopatrzenia w karty katalogowe, co upraszcza w poważnym stopniu cykl opracowania wpływów w tych placówkach.

Dzięki zabiegom kilku bibliotek osiągnięto w Szwecji porozumienie w sprawie ustalenia zakresów pól gromadzenia zbiorów w skali krajowej. Podjęto również i posunięto rozmowy na temat gromadzenia zbiorów w większych bibliotekach pomiędzy wszystkimi krajami skandynawskimi.

Ciekawym eksperymentem jest praca służby bibliotecznej w Lundzie. Instytucja ta zaopatruje biblioteki publiczne w drukowane karty katalogowe dla publikacji szwedzkich, wydaje szereg pism, które pomagają bibliotekarzom w ich pracy z czytelnikiem oraz przygotowuje niezbędne materiały dla propagandy czytelnictwa i upowszechniania książki.

Biblioteki szwedzkie posiadają rozgałęzione kontakty wymienne z ośrodkami zagranicznymi. W wymianie publikacji główny nacisk położono na czasopisma. W pracy wewnętrznej w większości bibliotek na podkreślenie zasługuje problem technizacji. We wszystkich większych bibliotekach wprowadzono elektryczne powielacze do drukowania kart katalogowych i innych druków bibliotecznych. Dobrze są wyposażone stacje mikrofilmowe, a czytelnie posiadają nowoczesne czytniki.

Oceniając ogólnie stan szwedzkiego bibliotekarstwa należy stwierdzić, że posiada ono wiele zalet i osiągnięć. Są jednak i minusy. Np. struktura organizacyjna (zewnętrzna i wewnętrzna) jest o wiele gorsza od systemu bibliotecznego w Polsce. Uderza brak jednolitego systemu organizacyjnego szkolenia bibliotekarzy. Mimo ukazywania się sporej liczby tytułów czasopism bibliotekoznawczych i bibliograficznych, trzeba stwierdzić, że utrzymywane są one na stałym poziomie teoretycznym. Obserwuje się również wśród wielu bibliotek obawy i niechęć do wprowadzenia w życie nowatorskich pomysłów, co świadczy o silnym przywiązaniu do tradycyjnych metod pracy. Przynależność pracowników bibliotecznych do wielu organizacji związkowych nie przyczynia się bynajmniej do dobrej atmosfery w pracy.

Bibliotekoznawstwo musi bez przerwy modernizować elementy swego działania. Jest to gwarancja stałego rozwoju i nadążania za wymaganiami współczesnego życia. System biblioteczny każdego kraju, w tym także Polski, winien postępować naprzód w ścisłym powiązaniu ze zdobyczami bibliotekarstwa światowego. Porównując organizację i działalność bibliotek szwedzkich z polskimi, trzeba zanotować, że nasze bibliotekarstwo poczyniło znaczne postępy zwłaszcza w ostatnich latach.

PRZYPISY

¹ W czasie od 10 V — 6 VII 1960 r. zwiedziłem, i odbyłem praktyki w bibliotekach: królewskiej w Sztokholmie, miejskiej w Sztokholmie, humanistycznej, Akademii Nauk w Sztokholmie, uniwersyteckiej i miejskiej w Uppsali, uniwersyteckiej i technicznej w Göteborgu, uniwersyteckiej w Lundzie. Odbyłem ponadto rozmowy w nadinspektoracie szkolnym w Sztokholmie oraz z pracownikami służby bibliotecznej w Lundzie.

² Nordisk tidskrif för bok- och biblioteksväsen (1945 — 1959); Biblioteksbladet, (1945 — 1959). Biblioteket och vi (1946 — 1958).

³ S. Dahl: Nordisk handbok i bibliotekmuskap, del II. København 1958. K. Cleriow: Från Lundagård till Helgonabacken. Lund 1957. B. Hjelmquist: Svediska public libraries in pictures. Stockholm 1956. Svensk biblioteksmatrikel. Stockholm 1955. K. Tynnell: Handbok för folk- och skolbiblioteket. Stockholm 1936. G. Otterfvik, S. Mohlenbrock, I. Andersson: Libraries and archives in Sweden. Stockholm 1954. Göteborgs stadsbibliotek. 1891.— 1941. Acta Bibliothecae Goteborgensis, vol. 1. Goteborg 1941. N. Sandberg: Goteborgsstadsbibliotek. Goteborg 1959. N. Molin: Humanistiska biblioteket vid stockholms Högskola. Uppsala 1954. A. Holmberg: Auteckningar om kungl. vetenskaps- akademiens bibliotek. Stockholm 1958. Die Universitätsbibliothek von Uppsala. Uppsala 1956. Einige Notizen über die Stadtbibliothek Stockholm. Stockholm 1958.

⁴ Riksbibliotekariens Arbetsberättelse (1950 – 1958). Uppsala Universitetsbibliotekets Årsberättelse (1950 – 1958). Lunds Universitets årsberättelse 1950 – 1957). Göteborgs, Stadsbibliotek årsberättelse (1950 – 1959).

⁵ Uwagę na ten temat zwrócił też J. T r y p u ć k o: Badania onomastyczne w Szwecji. *Onomastica R.* II z. 2 s. 379.

⁶ G. O t t e r w i k: S. Möhlenbrok, I. Andersson, op. cit., s. 6-7: „The participation of Sweden in the great European conflicts of the seventeenth century, especially the Thirty Years War, gave Swedish libraries quite new opportunities of acquiring books and manuscripts from abroad. In the course of the Swedish campaigns in Livonia, Poland, Germany, Bohemia and Denmark, hundreds of archives and libraries in those countries were systematically plundered of their treasures in accordance with the custom of the time, and the „liberated” books and manuscripts were sent home to Sweden. During the reign of Gustavus Adolphus the greater part of these spoils of war were presented to Uppsala University Library, and during those of Queen Christina and Charles X to the Royal Library in Stockholm”.

⁷ K. G i e r o v: Sverige. W Nordisk handbok, op. cit., s. 305, zaznacza, że tego typu zbiory posiada również biblioteka krajowa w Linköping.

⁸ Göteborgs Stadsfullmäktiges Handlingar, nr 82 r. 1960 s. 3.

⁹ Na podstawie materiałów dostarczanych uczestnikom Instytutu Korespondencyjnego w Uppsali – materiał powielany.

¹⁰ Nazwy związków określam terminologią szwedzką.

¹¹ S. O. H e l m e r: Bibliotekstjänst. Biblioteket och vi. Stockholm 1951 s. 91 – 97, także Bibliotekstjänst 1959. Multilithtryck, oraz Stadgar för Bibliotekstjänst forening antagna vid foreningssammanträde den 25 1951 med ändring av & 8 den den 28 aug. 1954.

¹² Riksbibliotekariens arbetsberättelse, 1957 – 1958, oraz G. Otterwik, op. cit. s. 18 i n.

¹³ T r y p u ć k o: Polonica Vetera Upsaliensia. Uppsala 1958.

¹⁴ Uppsala Universitetsbiblioteks Årsberättelse. För rakenskapsåret 1957/58 s. 11 i n.

¹⁵ Carolina meddelanden nr 5 r. 1960.

¹⁶ Poza tym referat wymiany posiada alfabetycznie ułożoną kartotekę swoich materiałów wymiennych. Na każdej karcie zaznaczone są te punkty wymienne, które otrzymują daną pozycję. O wymianie publikacji prowadzonej przez omawianą bibliotekę pisali: E. C r e e n: Exchange activities of the University of Uppsala. *Unesco bulletin for Libraries* nr 7 r. 1953 s. 43 – 47, oraz T. K l e b e r g: Some facts about the international exchange relations of the Uppsala university library. *Library science in India. Madras library association* 21 r. 1953 s. 98 – 101.

¹⁷ E. C a l l a n d i e r: Die niederdeutschen Drucke der Universitätsbibliothek zu Uppsala aus dem 16, 17 und 18 Jahrhundert. *Acta Bibliothecae R. Universitatis Upsaliensis* 5 r. 1945 s. 147 – 170; I. C o l l i j n: Katalog der Inkunabeln der Kgl. Universitätsbibliothek zu Uppsala. *Bibliotheca Ekmanniana Universitatis R. Upsaliensis n. 5. H. S à I - l a n d o r*: Bibliotheca Walleriana. Bd. 1 – 2. Stockholm Uppsala 1955. *Acta Bibliothecae R. Universitatis Upsaliensis* r. 8 – 9. H. S a l l a n d e r: Katalog der Inkunabeln der Kgl. Universitätsbibliothek zu Uppsala. 1953: *Bibliotheca Ekmanniana Universitatis R. Upsaliensis* r. 59. K. Z e t t e r s t e e n: Die arabischen, persischen und türkischen Handschriften der Universitätsbibliothek zu Uppsala. Uppsala 1930 – 1935: *Acta Bibliothecae R. Universitatis Upsaliensis* r. 3 – 4. J. T r y p u ć k o, op. cit.

¹⁸ Na podstawie pokoju zawartego w Roskilde w r. 1659, południowa część Skandynawii została odłączona od Danii i wcielona do Szwecji.

¹⁹ K. G i e r o v; Sverige V; Nordisk handbok, op. cit. s. 289.

²⁰ K. G i e r o v; Frafl Lundagagard till Melgonabacken. Malmo 1957. K. Gierov; Lunds Universitetsbibliotekets Byggnadsfraga 1935 - 1957. Nordisk tidskrift for bok-och biblioteksvasen nr 2 r. 1959 s. 47 - 60. tenże; The rebuilding of Lund University Library. Libri, nr 3 - 4 vol. 3 s. 303 - 309, tenże. Biblioteksbyggnader Nordisk handbog i bibliotekskundskab, bd. III, Kobenhavn 1960 s. 173 - 221.

²¹ Lunds Universitets årsberättelse. 1957 - 1959 s. 19 i 20.

²² Kommentar till Institutionsbiblioteks-konvittens rundfråga. Uppsala 1956 (maszynopis powielany).

²³ Lunds Universitetsbiblioteks årsberättelse. 1950/51 s. 9.

²⁴ Göteborgs stadsfullmäktiges handlinger nr 82 r. 1960.

²⁵ M. S a n d b e r g, op. cit.; Göteborgs stadsbibliotek årsberättelse, r. 1959.

²⁶ Najbardziej wyczerpującym opracowaniem informacyjnym o różnych typach bibliotek jest praca: C. O t t e r v i k, S. M ö h l e n b r o c k, J. A n d e r s s o n, op. cit., oraz Svensk Biblioteksmatrikel 1955. Uppsala 1956.

²⁷ S. M ö h l e n b r o c k; Två organisationsundersökningar vit svenska bibliotek. Biblioteksbladet nr 2 r. 1959 s. 90 i n.

²⁸ Stockholms Stadsbibliotek. Einige Notizen, op. cit.

²⁹ Svensk Forfattningssamling nr 506, 507 r. 1955 (Kungl. Maj. Kungörelse angående statsbidrag till skolbibliotek).

³⁰ Svensk Forfattningssamling nr 540 r. 1955 (Kungl. Maj. Kungörelse angående statsbidrag till folk bibliotekavasendet) oraz B. H j e l m q u i s t. Skolbibliotekareformen. Skolbiblioteket nr 1 r. 1955 s. 1-5.

³¹ Riksbibliotekariens Ambetsberättelse. 1955 - 1958 s. 125 i n.

³² Nordisk tidskrift for bok - och biblioteksväsen nr 1 r. 1957. s. 44/45.

³³ T. K l e b e r g; Ingen utbildning alls; Biblioteksbladet nr 35 r. 1950 G. L e y h; Die Bildung des Bibliothekars, Nordisk tidskrift For bok - och Biblioteksväsen nr 37 r. 1959 s. 56 - 70 K.M. Yensen; Sygehusbibliotekarernes uddannelse; Biblioteket och vi. Malmo 1950 s. 103 i n., G. N i l s s o n; Kompetens och utbildning. Biblioteket och vi, jlw. s. 5 - 11; K.G. Wirde; Utbildnings - frågan no personalföreningens synvinkel. Biblioteket och vi, j.w. s. 11 - 19. A. Holmberg; De vetenskapliga specialbibliotekens utbildningsfraga Biblioteket och vi, j.w. s. 25 - 35. P. Harnesk; Elevutbildningen fore bibliotekskolan. Biblioteket och vi, j.w. s. 35 - 41. M. S j o g r e e n; Nagra synpunkterpa folkbibliotekarienas fortbildning. Biblioteket och vi, j.w. s. 89 - 95. H. Jacobsen; Specjalutbildning for ungdomsbibliotekarier. Biblioteket och vi, s. 95 - 103. G. L i n d e r; Deltidsbibliotekarienas utbildning. Biblioteket och vi, j.w. s. 109 - 119.

³⁴ Utbildningsfragan, Forslag till grundläggande utbildning av bibliotekarier vid folkbibliotek samt vetenskapliga allman- och specialbibliotek avgivet avSveriges allmanna biblioteksforenings utbildningskommitte 1956; Biblioteksbladet nr 8 r. 1956 s. 589 - 621.

³⁵ Działalność Instytutu Korespondencyjnego opracowano na podstawie materiałów powielanych dostarczonych uczestnikom. Sporo informacji udzielił również kierownik kursów, P. Harnesk.

³⁶ Biblioteksskolan. Studienanvisningar (maszynopis) oraz informacje uzyskane od kierownictwa szkoły.

³⁷ Studieplan för biblioteksassistent – och bibliotekarieexamen vid Stockholms stadsbiblioteks biblioteksskola (maszynopis), także V. A h l s t e d t: Bibliotekarienutbildningen vid Stockholms stadsbibliotek. Biblioteket och vi. Maj 1959.

³⁸ Svensk författningssamling nr 117 r. 1956.

³⁹ Bibliotekskursen 1960. Kungl. Bibliotek (maszynopis powielany).